

A Sociological Study of Rural-to-Urban Migration to Yasuj: A Grounded Theory Approach

Pezhman Rahiminsb ¹

1. Master's Student in Sociology, Yasouj University, Yasouj, Iran. Email: rhymynsbpzhman6@gmail.com

ARTICLE INFO

Article type:
Research Paper

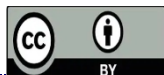
Article history:
Received 20 May 2025
Received in revised
form 15 June 2025
Accepted 3 August 2025
Available online 24
December 2025

Keywords:
Migration Rural
Population Yasuj
Geography

Abstract

In the contemporary era, migration from rural to urban areas is no longer merely a geographical relocation or a simple reaction to economic deprivation; rather, it has transformed into a multi-layered and complex socio-cultural phenomenon that can reflect regional inequalities, family values, social networks, and generational dynamics within a society. Nevertheless, in Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad Province, particularly in the city of Yasuj, the extensive flow of migration from surrounding rural areas has not only altered the city's demographic and spatial structure but has also left profound objective and subjective consequences on the lifeworld of individual migrants and their families. These obstacles and pressures are present not only at the level of macro-development policymaking but also within the everyday layers and lived experiences of the migrants themselves, turning the decision to migrate from a purely economic action into a tension-filled process replete with negotiation with norms, risk assessment, and hope for the future. Accordingly, the present study is designed with the aim of conducting a deep and comprehensive analysis of the "lived experience" of rural migrants residing in Yasuj, so as to offer a rich depiction of the hidden layers of the migration process through exploring their perceptions, emotions, interactions, and strategies. The main focus of the research is on identifying causal conditions (economic deprivation and infrastructure weaknesses), contextual conditions (concentration of facilities in the city and the social structure of the village), intervening conditions (social networks and family motivations), migration and adaptation strategies, and the dual consequences of this

How to cite: Rahiminsb, P. (2026). A Sociological Study of Rural-to-Urban Migration to Yasuj: A Grounded Theory Approach. (e253491). *Geography and Regional Planning*, 16(3), 88-112
<https://doi.org/10.22034/jgeoq.2026.592314.4508>

© Author(s) retain the copyright and full publishing rights
DOI: <https://doi.org/10.22034/jgeoq.2026.592314.4508>

Publisher: Qeshm Institute of Higher Education

Introduction

Rural-to-urban migration is a complex social process extending beyond economic hardship and the search for employment. It reflects regional inequalities, unequal access to public services, family expectations, and social networks. In Iran, the concentration of educational, healthcare, administrative, and employment opportunities in cities has encouraged migration from rural areas, particularly to Yasuj, the provincial capital of Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad. Although previous studies have identified economic and environmental factors associated with rural migration, less attention has been paid to migrants' lived experiences, decision-making, and adaptation strategies. Migration can create new opportunities while also producing insecurity, weakened social ties, and feelings of displacement. This study explores how rural migrants experience and interpret migration to Yasuj and manage its consequences in their individual and family lives. Using a qualitative approach and Strauss and Corbin's grounded theory method, it develops a context-sensitive explanation of migration as a strategy for survival and intergenerational advancement amid rural deprivation and structural inequality.

Methodology

This qualitative study employed Strauss and Corbin's grounded theory approach to explore rural migrants' experiences in Yasuj. Fourteen participants, aged 26–60, were selected through purposive maximum-variation sampling. Data were collected through recorded, in-depth semi-structured interviews until theoretical saturation. Transcripts were analyzed using open, axial, and selective coding within a paradigmatic analytical framework.

Results and Discussion

The findings show that rural-to-urban migration to Yasuj is not merely a response to unemployment but a strategy shaped by structural deprivation and unequal opportunities. Participants identified limited employment, low agricultural returns, inadequate markets, and weak educational, healthcare, and transportation infrastructure as major causes. The concentration of jobs and public services in Yasuj, alongside restrictive traditional social structures and limited village

interactions, made migration appear necessary for improved living standards. Family responsibilities, children's education, and support from relatives or previous migrants also influenced decisions by reducing uncertainty and facilitating settlement. Migrants adopted direct, gradual, or family migration strategies, relying on social connections, informal employment, and investment in their children's education to adapt to urban life. The consequences were mixed. Migration improved access to services, diversified employment opportunities, and strengthened hopes for the future; however, it also brought higher living costs, job insecurity, weakened rural ties, and alienation. These findings suggest that migration is an active strategy for survival and intergenerational advancement under persistent inequality. Yet migrants may remain suspended between rural belonging and incomplete urban integration. Sustainable rural development and a balanced distribution of services are essential to reduce migration pressures and their social and psychological costs.

Conclusion

The results reveal that rural-to-urban migration to Yasuj emerges from the interaction of economic deprivation, inadequate infrastructure, unequal regional development, and family aspirations. Participants described limited employment opportunities, low agricultural returns, weak markets, and insufficient educational, healthcare, and transportation services in their villages. In contrast, Yasuj represented access to jobs, public services, and improved prospects, making the city a perceived center of progress. Traditional rural social structures, close surveillance, and limited opportunities for younger generations further strengthened feelings of restriction and encouraged migration. Social networks and individual or family motivations acted as intervening conditions. Relatives and acquaintances already living in Yasuj provided information, temporary accommodation, practical assistance, and examples of successful migration, reducing uncertainty and perceived risk. Decisions were often made within the family, particularly in response to financial pressure and concern for children's education and future opportunities. Participants

described direct, gradual, and family-based migration, followed by different strategies for adapting to urban life. These included accepting informal work, drawing on kinship and social relationships, and investing in children's education. Such strategies indicate that migrants actively manage difficult circumstances rather than simply responding passively to poverty. The consequences of migration were dual. On one hand, urban residence improved access to educational and medical services, broadened employment possibilities, and increased hope for better living standards. On the other hand, migrants

faced higher living costs, insecure employment, weakened traditional social ties, feelings of estrangement, and uncertainty about belonging. The central finding is that migration functions as a strategy for survival and intergenerational advancement under structural rural deprivation. Migrants may remain suspended between rural attachment and incomplete urban integration. The results therefore highlight the need for more balanced regional development, stronger rural infrastructure and agricultural support, and sustainable employment opportunities in villages.

Ethical considerations

Following the principles of research ethics

The authors have observed the principles of ethics in conducting and publishing this scientific research, and this is confirmed by all of them.

Data Availability Statement

Data available on request from the authors.

Acknowledgements

First author: Preparation of samples, conducting experiments and collecting data, performing calculations, statistical analysis of data, analysis and interpretation

of information and results, preparing a draft of the article

Ethical Considerations

The authors affirm that they have adhered to ethical research practices, avoiding plagiarism, misconduct, data fabrication or falsification, and have provided their consent for this article's publication.

Funding

This research was conducted without any financial support from Payam Noor University.

Conflict of Interest

The authors declare no conflict of interest

انجمن ژئوپلیتیک ایران

فصلنامه جغرافیا و برنامه ریزی منطقه‌ای

شاپا چاپی: ۶۴۶۲-۲۲۲۸ شاپا الکترونیکی: ۲۷۸۳-۲۱۱۲

Homepage: <https://www.jgeoqeshm.ir/>

مطالعه جامعه شناختی مهاجرت روستاییان اطراف به محیط جغرافیایی شهر یاسوج ارایه نظریه زمینه ای

پژمان رحیمی نسب^۱

۱. نویسنده مسئول، دانشجوی کارشناسی ارشد جامعه شناسی دانشگاه دولتی یاسوج، یاسوج، ایران. رایانامه: yaghoubnia@meybod.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۲/۳۰ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۳/۲۵ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۵/۱۳ تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۱۰/۰۳ کلیدواژه ها: مهاجرت روستاییان یاسوج جغرافیا	مهاجرت از روستا به شهر در عصر معاصر دیگر صرفاً یک جابه جایی مکانی یا واکنش به محرومیت اقتصادی ساده محسوب نمی شود، بلکه به پدیده‌ای چندلایه و پیچیده در عرصه اجتماعی-فرهنگی تبدیل گردیده است که می تواند بازتاب دهنده نابرابری های منطقه ای، ارزش های خانوادگی، شبکه های اجتماعی و پویایی های نسلی یک جامعه باشد. با این وجود، در استان کهگیلویه و بویراحمد و به ویژه شهر یاسوج، جریان گسترده مهاجرت از روستاهای پیرامونی، نه تنها ساختار جمعیتی و فضایی شهر را دگرگون ساخته، بلکه پیامدهای عمیق عینی و ذهنی بر زیست جهان فردی و خانوادگی مهاجران برجای گذاشته است. این موانع و فشارها نه تنها در سطح سیاست گذاری های کلان توسعه، بلکه در لایه های روزمره و تجربه زیسته خود مهاجران نیز جاری است و تصمیم به مهاجرت را از یک کنش صرف اقتصادی به فرآیندی پرتنش و سرشار از مذاکره با هنجارها، ارزیابی ریسک ها و امید به آینده بدل می کند. از این رو، پژوهش حاضر با هدف واکاوی عمیق و همه جانبه «تجربه زیسته» روستاییان مهاجر ساکن در شهر یاسوج طراحی شده است تا از رهگذر کاوش در ادراکات، احساسات، تعاملات و راهبردهای آنان، تصویری غنی از لایه های پنهان فرایند مهاجرت ارائه دهد. تمرکز اصلی پژوهش بر شناسایی شرایط علی (محرومیت اقتصادی و ضعف زیرساخت ها)، شرایط زمینه ای (تمرکز امکانات در شهر و ساختار اجتماعی روستا)، شرایط مداخله گر (شبکه های اجتماعی و انگیزه های خانوادگی)، راهبردهای مهاجرتی و سازگاری، و پیامدهای دوگانه این فرایند (اقتصادی، اجتماعی و روانی) در میان مهاجران روستایی یاسوجی است. روش: پژوهش حاضر با رویکرد کیفی و با استفاده از روش نظریه زمینه ای (گراند تئوری) اشتراوس و کوربین انجام شده است

استناد: رحیمی نسب، پژمان. (۱۴۰۵). مطالعه جامعه شناختی مهاجرت روستاییان اطراف به محیط جغرافیایی شهر یاسوج ارایه نظریه زمینه ای.

جغرافیا و برنامه ریزی منطقه‌ای، جغرافیا و برنامه ریزی منطقه‌ای، ۱۶(۳)، ۸۸-۱۱۲. DOI: 10.22034/jgeoq.2026.592314.4508

© نویسندگان.

ناشر: موسسه آموزش عالی قشم

مقدمه

مهاجرت روستا-شهر، به‌عنوان یکی از پایدارترین جریان‌های جمعیتی در جوامع معاصر، نه‌تنها بر ساختارهای جمعیتی، بلکه بر بافت اقتصادی، فرهنگی و زیست‌محیطی هر دو سوی مبدأ و مقصد تأثیراتی عمیق و چندلایه برجای می‌گذارد. این پدیده اگرچه در سطح کلان با شاخص‌هایی چون بیکاری، فقر، محدودیت منابع و نابرابری منطقه‌ای تبیین می‌شود، اما در سطح خرد و زیسته، روایتی پیچیده‌تر از کنش‌ها، تعاملات، ارزیابی‌های ذهنی و راهبردهای معیشتی است. مهاجرت فقط یک انتقال مکانی نیست؛ بلکه بازتعریف هویت، تغییر در شبکه‌های اجتماعی، مواجهه با فرصت‌ها و تهدیدهای ناآشنا، و شکل‌دهی به نظم‌های معنایی تازه‌ای در زندگی فردی و جمعی است که تنها از طریق کاوش در تجربه‌های کنشگران قابل درک می‌شود. در ایران، همچون بسیاری از کشورهای در حال توسعه، مهاجرت روستاییان به شهرها طی دهه‌های اخیر شتابی فزاینده یافته است. تحولات ساختاری ناشی از اصلاحات ارضی، وابستگی اقتصاد به درآمدهای نفتی، تمرکز خدمات و صنایع در مراکز شهری، و تضعیف معیشت کشاورزی، زمینه‌های عینی این جابه‌جایی را فراهم آوردند (حسامیان، ۱۳۸۵). اما آنچه در پس‌زمینه این داده‌های کلان پنهان می‌ماند، چگونگی تصمیم‌گیری، تفسیر وضعیت موجود، و کنش‌وری خود روستاییان در مواجهه با تنگناها و کشش‌های شهری است. به‌عبارتی، مهاجران منفعلانه جذب «عوامل دافعه و جاذبه» نمی‌شوند، بلکه در بستری از شبکه‌های خویشاوندی، خطرات جمعی، تجربه‌های پیشین و چشماندازهای آینده‌نگرانه، دست به انتخابی راهبردی می‌زنند که سرنوشت فردی و خانوادگی‌شان را دگرگون می‌کند. استان کهگیلویه و بویراحمد و به‌ویژه شهر یاسوج، به‌عنوان مرکز این استان، در سال‌های اخیر شاهد رشد شتابان جمعیت ناشی از مهاجرت روستاییان پیرامونی بوده است (طاهرخانی، ۱۳۸۰). بر اساس سرشماری ۱۳۹۵، حدود ۶۰ درصد از مهاجران واردشده به استان، مقصدشان شهرستان بویراحمد بوده و هم‌زمان، نزدیک به ۴۰۰ روستا در استان خالی از سکنه شده یا با ریزش جمعیت شدید روبه‌رو گشته‌اند (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵). این جریان، پیامدهای محسوسی بر فضای شهری، بازار مسکن، اشتغال غیررسمی، روابط همسایگی و حتی مناسبت‌های فرهنگی و هویتی یاسوج بر جای گذاشته است؛ با این حال، آنچه کمتر واکاوی شده، نه تعداد مهاجران، بلکه فرآیندی است که طی آن یک روستایی در دامان زاگرس، با طی کردن پله‌هایی از تأمل، گفت‌وگو، آزمون‌وخطا و سازگاری، سرانجام تصمیم به ترک روستا و اقامت در شهری می‌گیرد که با پیشینه زیستی‌اش تفاوت‌های چشمگیری دارد. پژوهش‌های پیشین در زمینه مهاجرت روستایی، عمدتاً با رویکرد کمی و بر اساس متغیرهای ازپیش‌تعیین‌شده (همچون درآمد، فاصله، سطح سواد، خشکسالی) به تبیین علل و پیامدها پرداخته‌اند (شمس‌الدین، گرجیان، ۱۳۸۹). هرچند این مطالعات در ترسیم الگوهای کلی سودمند بوده‌اند، اما در تبیین معانی ذهنی، تعاملات میان‌کنشگرانه، راهبردهای روزمره و سازوکارهای پنهان تصمیم‌گیری ناتوان بوده‌اند؛ چراکه مهاجرت را امری خطی، علی و پیش‌بینی‌پذیر فرض کرده‌اند، در حالی که در موقعیت واقعی، این پدیده سرشار از ابهام، تعارض، مذاکره و تغییر مسیرهای ناگهانی است. به‌بیان دیگر، آنچه برای مهاجران «مسئله» تلقی می‌شود، صرفاً «فقر» یا «بیکاری» نیست، بلکه مجموعه‌ای از دلمشغولی‌های معنایی و رابطه‌ای است که در تعامل با دیگران، ساختارهای محلی و چشماندازهای شهری ساخته و بازساخته می‌شود. از این رو، این مطالعه با اتکا به رویکرد کیفی و روش نظریه زمینه‌ای (گراندد تئوری)، در پی آن است که به‌جای آزمون فرضیات ازپیش‌ساخته، با غوطه‌وری در میدان پژوهش و واکاوی روایت‌های مهاجران روستایی ساکن یاسوج، به درک چگونگی شکل‌گیری، تداوم و دگرگونی فرایند مهاجرت دست یابد. سؤال محوری پژوهش نه «چه عواملی باعث مهاجرت می‌شوند؟»، بلکه «فرایند اجتماعی-ذهنی مهاجرت روستاییان به یاسوج چگونه تجربه، معنا و مدیریت می‌شود و چه پیامدهایی برای زیست‌جهان فردی و جمعی آنان به همراه دارد؟» است. چنین پرسشی، پژوهش را به سمت کشف مفاهیم، مقوله‌ها و در نهایت، تدوین مدل پارادایمی و نظریه‌ای زمینه‌ای سوق می‌دهد که می‌تواند نه‌تنها شکاف دانش موجود را پر کند، بلکه مبنایی برای سیاست‌گذاری‌های اجتماعی-فرهنگی بافت‌نگر و پاسخ‌گو به نیازهای واقعی جمعیت درحال‌تحرک منطقه فراهم آورد. بر اساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۵، در بازه زمانی پنج‌ساله پیش از سرشماری، تعداد ۵۳,۹۰۸ نفر به استان کهگیلویه و بویراحمد مهاجرت کرده‌اند که از این میان، ۳۲,۱۷۷ نفر (معادل حدود ۶۰ درصد کل مهاجران واردشده) مقصد خود را شهرستان بویراحمد و به‌طور مشخص شهر یاسوج انتخاب کرده‌اند (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵). هم‌زمان با این ورود جمعیتی، نزدیک به ۴۰۰ روستا در سطح استان یا به‌کلی خالی از سکنه شده‌اند یا با ریزش

جمعیتی شدید و سالمندسازی جمعیت مواجه گشته‌اند. این جریان مهاجرتی، پیامدهای محسوس و بعضاً جبران‌ناپذیری بر فضای کالبدی شهر، بازار زمین و مسکن، شکل‌گیری سکونتگاه‌های غیررسمی در حاشیه‌ها، ساختار اشتغال غیررسمی و روزمزد، روابط همسایگی و هم‌شهری، و حتی مناسبت‌های فرهنگی، آیینی و هویتی شهر یاسوج بر جای گذاشته است. با وجود این تحولات عینی، آنچه تاکنون کمتر مورد واکاوی قرار گرفته و در هاله‌ای از ابهام باقی مانده است، نه تعداد دقیق مهاجران، بلکه فرایند پیچیده و گام‌به‌گامی است که طی آن یک روستایی در دل کوه‌پایه‌های زاگرس، با طی کردن پله‌هایی از تأمل درونی، گفت‌وگو با اعضای خانواده و شبکه همسایگی، مشاهده تجارب دیگران، مواجهه مقطعی با شهر از طریق سفرهای کوتاه‌مدت، و نهایتاً سازگاری با فضای جدید، به نقطه تصمیم‌گیری نهایی برای ترک دایم روستا و اقامت در شهری می‌رسد که از حیث سبک زندگی، هنجارهای اجتماعی و ساختار فرصت‌ها، تفاوت‌های چشمگیری با پیشینه زیستی و تاریخی او دارد. نگاهی به پیشینه پژوهش‌های انجام‌شده در زمینه مهاجرت روستایی در ایران نشان می‌دهد که بخش عظیمی از این مطالعات، عمدتاً با رویکرد کمی و مبتنی بر مدل‌های آماری تبیینی، بر متغیرهای ازپیش‌تعیین‌شده و قابل‌اندازه‌گیری عینی (همچون سطح درآمد خانوار، میزان مالکیت زمین، فاصله جغرافیایی تا مرکز شهر، سطح سواد، میزان بارندگی و وقوع خشکسالی) متمرکز بوده‌اند. این آثار هرچند در ترسیم الگوهای کلی و شناسایی همبستگی‌های آماری در سطح جمعیت، سودمند و راهگشا بوده‌اند، اما در تبیین معانی ذهنی، تعاملات میان کنشگران، راهبردهای روزمره سازگاری، و سازوکارهای پنهان و غیررسمی تصمیم‌گیری و انتخاب، ناتوانی جدی نشان داده‌اند. عمده‌ترین نقد وارد بر این رویکرد آن است که مهاجرت را امری خطی، تک‌علتی، پیش‌بینی‌پذیر و بی‌تغییر در نظر گرفته‌اند، در حالی که در موقعیت واقعی انسانی، این پدیده سرشار از ابهام، تعارضات ارزشی، مذاکره مداوم، تغییر مسیرهای ناگهانی، و تأثیرپذیری از رویدادهای غیرمنتظره خانوادگی یا اقتصادی است. به بیان جامعه‌شناختی، آنچه برای مهاجران روستایی به عنوان یک «مسئله» یا «دغدغه اساسی» تلقی می‌شود، به ندرت صرفاً «فقر مطلق» یا «بیکاری ساده» است؛ بلکه مجموعه‌ای انباشته و چندلایه از دلمشغولی‌های معنایی، هویتی، امنیتی و رابطه‌ای است که در تعامل مداوم با دیگران، ساختارهای محلی قدرت، و چشماندازهای شهری برساخته از رسانه و تجربه، ساخته و بازساخته می‌شود. از این منظر، مهاجرت را باید یک «پروژه زیست‌جهانی» تلقی کرد که در آن فرد به‌طور هم‌زمان به بازتعریف «خود»، «دیگری» و «جایگاه اجتماعی» می‌پردازد. بر اساس آنچه گفته شد، خلا نظری و تجربی موجود در مطالعات مهاجرت منطقه یاسوج، بیش از آنکه ناظر بر نبود داده‌های کمی یا آمارهای سرشماری باشد، ناظر بر نبود روایت‌های عمیق، بافت‌مند و زمینه‌ای از سفر و زیست مهاجران است. از این رو، پژوهش حاضر با اتکا به رویکرد کیفی و روش نظام‌مند نظریه‌زمینه‌ای (گراند تئوری) در چارچوب رهیافت تفسیرگرایانه و ساخت‌گرایانه، در پی آن است که به جای آزمون هرگونه فرضیه ازپیش‌ساخته یا بازتولید مدل‌های تبیینی موجود، با غوطه‌وری عمیق در میدان پژوهش، انجام مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته روایت‌محور با کنشگران اصلی (مهاجران روستایی ساکن در شهر یاسوج)، و به کارگیری نظام‌مند کدگذاری‌های باز، محوری و انتخابی، به درکی جامع از چگونگی شکل‌گیری، تداوم، دگرگونی و پیامدهای فرایند مهاجرت دست یابد. سؤال محوری پژوهش با تکیه بر ماهیت اکتشافی و فرایندمحور آن، نه در جست‌وجوی پاسخ به پرسش «چه عواملی باعث مهاجرت می‌شوند؟»، بلکه در پی پاسخ به پرسش «فرایند اجتماعی-ذهنی مهاجرت روستاییان به یاسوج چگونه تجربه، معنا، مدیریت و روایت می‌شود و این فرایند چه پیامدهای عینی و ذهنی برای زیست‌جهان فردی، خانوادگی و اجتماعی آنان به همراه دارد؟» شکل گرفته است. این پرسش بنیادین، پژوهش را به سمت کشف تدریجی مفاهیم نوپدید، استخراج مقوله‌های اصلی و فرعی، شناسایی شرایط علی، زمینه‌ای و مداخله‌گر، و در نهایت، تدوین مدل پارادایمی و نظریه‌ای زمینه‌ای هدایت می‌کند. دستاورد نهایی چنین پژوهشی، نه تنها می‌تواند شکاف دانش موجود در زمینه مطالعات مهاجرت منطقه‌ای را از حیث نظری پر کند، بلکه به سبب زمینه‌ای بودن و برخاستن از دل واقعیت‌های محلی، بستری کارآمد و بافت‌نگر برای سیاست‌گذاری‌های اجتماعی-فرهنگی، برنامه‌ریزی توسعه منطقه‌ای، و ارائه خدمات حمایتی پاسخ‌گو به نیازهای واقعی و ملموس جمعیت در حال تحرک استان کهگیلویه و بویراحمد فراهم خواهد آورد.

پیشینه پژوهش

اعتضاد و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی درباره نقش اعتبارات خرد در کاهش مهاجرت روستایی به این نتیجه رسیدند که اعطای اعتبارات مالی رسمی می‌تواند رضایت روستاییان را افزایش داده و از تمایل آنان به مهاجرت بکاهد. رستگاری‌پور و محمودی (۱۴۰۰) در بررسی عوامل مؤثر بر مهاجرت داخلی نشان دادند که مالکیت زمین، سطح زیر کشت، میزان آب کشاورزی و حمایت دولت از

کشاورزان اثر کاهنده بر مهاجرت دارند، در حالی که خسارت سالانه و امکانات رفاهی شهری موجب افزایش مهاجرت می‌شوند. مهدی‌پور و همکاران (۱۳۹۸) در مطالعه‌ای درباره قصد مهاجرت روستاییان در استان ایلام نشان دادند که احساس تعلق به مکان و رضایت از درآمد از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر قصد مهاجرت روستاییان هستند. موحدی و سامیان (۱۳۹۷) در بررسی عوامل مؤثر بر مهاجرت روستاییان در شهرستان سردشت نشان دادند که مهاجرت روستا - شهری تحت تأثیر مجموعه‌ای از عوامل اقتصادی، حمایتی، فرهنگی، جغرافیایی، اجتماعی، زیرساختی، درآمدی، اقلیمی و فردی قرار دارد. فتوح‌آبادی (۱۳۹۷) در پژوهشی درباره تمایل کشاورزان منطقه زرقان به مهاجرت در شرایط خشکسالی نشان داد که نگرش به مهاجرت مهم‌ترین عامل تعیین‌کننده این تمایل است. همچنین متغیرهایی مانند احساس نیاز به مهاجرت، تحصیلات، پیوند اجتماعی، درآمد، استفاده از رسانه و ضعف حمایت دولت نیز در این زمینه مؤثر بوده‌اند. آقاییاری و همکاران (۱۳۹۷) در بررسی عوامل مؤثر بر تصمیم به مهاجرت روستاییان در شهرستان زرقان دریافتند که ادراک فردی از کیفیت محیطی بیشترین تأثیر را بر تصمیم افراد برای مهاجرت از روستا دارد. دستورپور و همکاران (۱۳۹۴) در بررسی علل و پیامدهای مهاجرت به شهر یاسوج نشان دادند که نابرابری در توزیع امکانات و خدمات بین یاسوج و سایر مناطق استان، به‌ویژه روستاها و شهرهای کوچک، از مهم‌ترین عوامل مهاجرت به این شهر است. در خارج از کشور نیز پژوهش‌های متعددی در زمینه مهاجرت روستاییان به شهرها و پیامدهای اجتماعی آن انجام شده است. در خارج از کشور نیز تحقیقات قابل توجهی در زمینه مهاجرت روستاییان به شهرها و عوامل مؤثر بر آن انجام شده است که در ذیل به برخی از آنها اشاره می‌شود. Zhao (۲۰۰۳) در پژوهشی با استفاده از داده‌های مهاجرت داخلی چین نشان داد که شبکه‌های اجتماعی مهاجران، تفاوت دستمزد میان مناطق روستایی و شهری و فرصت‌های شغلی غیرکشاورزی از مهم‌ترین عوامل مهاجرت روستاییان به شهرها هستند. نتایج نشان داد افرادی که ارتباطات اجتماعی در شهر دارند احتمال بیشتری برای مهاجرت دارند. Mueller & Gray (۲۰۱۲) در مطالعه‌ای درباره بنگلادش نشان دادند که خشکسالی و کاهش بهره‌وری کشاورزی باعث افزایش مهاجرت از مناطق روستایی به شهرها می‌شود. یافته‌ها نشان داد تغییرات اقلیمی می‌تواند به طور مستقیم بر الگوهای مهاجرت داخلی تأثیر بگذارد. Lee & de Brauw, Mueller (۲۰۱۴) در پژوهشی درباره مهاجرت داخلی در چین دریافتند که مهاجرت روستایی به شهر نقش مهمی در افزایش درآمد خانوارهای روستایی و کاهش فقر دارد و یکی از راهبردهای معیشتی مهم برای خانوارهای روستایی محسوب می‌شود. Webb & Barrett, Reardon (۲۰۰۱) در مطالعه‌ای درباره تنوع معیشت در مناطق روستایی کشورهای در حال توسعه نشان دادند که کاهش درآمد کشاورزی و محدود بودن فرصت‌های اقتصادی در روستاها باعث افزایش تمایل به مهاجرت به شهرها می‌شود. Fan & Chen (۲۰۱۶) در پژوهشی درباره مهاجرت داخلی در چین نشان دادند که تمرکز صنایع، دسترسی به فرصت‌های شغلی و امکانات آموزشی و خدماتی در شهرها از مهم‌ترین عوامل جذب مهاجران روستایی است. Lucas (۲۰۱۵) در مطالعه‌ای درباره مهاجرت داخلی در کشورهای در حال توسعه نشان داد که تفاوت سطح توسعه اقتصادی میان مناطق، نابرابری منطقه‌ای و تمرکز سرمایه‌گذاری در شهرها از عوامل اصلی مهاجرت روستا به شهر هستند.

چهارچوب مفهومی

مهاجرت یکی از مهم‌ترین پدیده‌های جمعیتی و اجتماعی است که در طول تاریخ جوامع انسانی وجود داشته و همواره نقش مهمی در تحولات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ایفا کرده است. مهاجرت به طور کلی به جابه‌جایی نسبتاً دائمی افراد از یک مکان جغرافیایی به مکان دیگر گفته می‌شود که با هدف بهبود شرایط زندگی، دستیابی به فرصت‌های اقتصادی بهتر، دسترسی به امکانات رفاهی و یا فرار از شرایط نامطلوب محیطی و اجتماعی صورت می‌گیرد. در بسیاری از جوامع، به ویژه در کشورهای در حال توسعه، مهاجرت از مناطق روستایی به مناطق شهری یکی از مهم‌ترین اشکال مهاجرت به شمار می‌رود و پیامدهای گسترده‌ای در ساختار جمعیتی، اقتصادی و اجتماعی مناطق مبدأ و مقصد ایجاد می‌کند. به همین دلیل، پژوهشگران علوم اجتماعی و اقتصادی تلاش کرده‌اند با ارائه نظریه‌های مختلف، علل و پیامدهای این پدیده را تبیین کنند.

یکی از نخستین تلاش‌های علمی برای تبیین الگوهای مهاجرت توسط ارنست جورج راونشتاین در قرن نوزدهم انجام شد. راونشتاین در سال‌های ۱۸۸۵ و ۱۸۸۹ با بررسی داده‌های سرشماری انگلستان مجموعه‌ای از اصول تجربی را تحت عنوان «قوانین

مهاجرت» ارائه کرد. بر اساس دیدگاه او، بیشتر مهاجرت‌ها در فواصل کوتاه رخ می‌دهد و افراد معمولاً ابتدا به نزدیک‌ترین شهرها مهاجرت می‌کنند. او همچنین معتقد بود که مهاجرت غالباً از مناطق کمتر توسعه‌یافته به مناطق توسعه‌یافته‌تر صورت می‌گیرد؛ مناطقی که از فرصت‌های اقتصادی، صنعتی و خدماتی بیشتری برخوردارند. یکی دیگر از اصول مهم در نظریه راونشتاین این است که هر جریان مهاجرتی با یک جریان بازگشتی یا متقابل همراه است. به عبارت دیگر، برخی از مهاجران پس از مدتی به محل اولیه زندگی خود بازمی‌گردند. راونشتاین همچنین بیان می‌کند که گسترش صنعت و توسعه اقتصادی شهرها از مهم‌ترین عوامل جذب جمعیت از مناطق روستایی است. از نظر او، تفاوت سطح توسعه اقتصادی میان مناطق مختلف، نیروی محرکه اصلی بسیاری از جریان‌های مهاجرتی محسوب می‌شود (زنجان، ۱۳۸۰).

پس از راونشتاین، اورت اس. لی در سال ۱۹۶۶ نظریه معروف عوامل دافعه و جاذبه را ارائه داد که یکی از جامع‌ترین چارچوب‌های نظری در مطالعه مهاجرت به شمار می‌رود. لی معتقد است تصمیم به مهاجرت تحت تأثیر چهار دسته عامل قرار دارد: عوامل موجود در مبدأ، عوامل موجود در مقصد، موانع میان مبدأ و مقصد و عوامل شخصی. عوامل مبدأ شامل شرایطی هستند که افراد را به ترک محل زندگی خود سوق می‌دهند؛ عواملی مانند بیکاری، فقر، کمبود امکانات رفاهی، محدودیت‌های آموزشی و یا شرایط نامساعد محیطی. در مقابل، عوامل مقصد شامل ویژگی‌هایی هستند که افراد را به سوی مناطق خاصی جذب می‌کنند، مانند فرصت‌های شغلی بهتر، دسترسی به خدمات آموزشی و درمانی، امکانات رفاهی و سطح بالاتر توسعه اقتصادی. لی همچنین به نقش موانع مهاجرت مانند فاصله جغرافیایی، هزینه‌های مهاجرت، قوانین و محدودیت‌های اجتماعی اشاره می‌کند. علاوه بر این، عوامل فردی مانند سن، سطح تحصیلات، وضعیت خانوادگی و ویژگی‌های شخصیتی نیز در تصمیم‌گیری برای مهاجرت تأثیرگذار هستند. در مجموع، نظریه لی مهاجرت را نتیجه ارزیابی افراد از مزایا و معایب مناطق مبدأ و مقصد می‌داند (Lee, 1966). از دیگر نظریه‌های مهم در تبیین مهاجرت، نظریه اقتصاد دوگانه آرتور لوئیس است که در سال ۱۹۵۴ ارائه شد. لوئیس با بررسی ساختار اقتصادی کشورهای در حال توسعه، اقتصاد این کشورها را متشکل از دو بخش اصلی می‌داند: بخش سنتی و بخش مدرن. بخش سنتی که عمدتاً شامل فعالیت‌های کشاورزی در مناطق روستایی است، با بهره‌وری پایین و مازاد نیروی کار مواجه است. در مقابل، بخش مدرن که بیشتر در شهرها متمرکز است، شامل فعالیت‌های صنعتی و خدماتی بوده و برای گسترش تولید به نیروی کار بیشتری نیاز دارد. بر اساس این نظریه، انتقال نیروی کار از بخش سنتی به بخش مدرن نه تنها موجب کاهش مازاد نیروی کار در مناطق روستایی می‌شود، بلکه به افزایش تولید و رشد اقتصادی نیز کمک می‌کند. در نتیجه، مهاجرت روستا به شهر به عنوان بخشی طبیعی از فرایند توسعه اقتصادی در نظر گرفته می‌شود (Lewis, 1954). در ادامه این دیدگاه، مایکل تودارو در سال ۱۹۶۹ مدل اقتصادی مهاجرت روستا به شهر را ارائه کرد که به طور خاص بر شرایط کشورهای در حال توسعه تمرکز داشت. تودارو معتقد است تصمیم افراد برای مهاجرت تنها بر اساس تفاوت واقعی دستمزد میان روستا و شهر اتخاذ نمی‌شود، بلکه افراد بر اساس «درآمد مورد انتظار» تصمیم‌گیری می‌کنند. درآمد مورد انتظار به ترکیبی از سطح دستمزد در شهر و احتمال یافتن شغل اشاره دارد. به عبارت دیگر، اگر فرد تصور کند که در بلندمدت می‌تواند در شهر شغلی با درآمد بالاتر به دست آورد، حتی در شرایطی که احتمال بیکاری در شهر وجود داشته باشد، ممکن است تصمیم به مهاجرت بگیرد. این نظریه توضیح می‌دهد که چرا در بسیاری از کشورهای در حال توسعه، با وجود نرخ بالای بیکاری شهری، مهاجرت از روستا به شهر همچنان ادامه دارد (Todaro, 1969). در کنار نظریه‌های اقتصادی، برخی پژوهشگران به الگوهای فضایی مهاجرت نیز توجه کرده‌اند. نظریه جاذبه مهاجرتی زیپف یکی از این دیدگاه‌هاست که در سال ۱۹۴۶ مطرح شد. زیپف با الهام از قانون جاذبه در فیزیک، بیان می‌کند که میزان تعامل میان دو منطقه، از جمله مهاجرت، با اندازه جمعیت آن‌ها رابطه مستقیم و با فاصله جغرافیایی میان آن‌ها رابطه معکوس دارد. به بیان دیگر، هرچه جمعیت دو منطقه بیشتر باشد، احتمال مهاجرت میان آن‌ها افزایش می‌یابد، در حالی که افزایش فاصله جغرافیایی میان مناطق موجب کاهش جریان مهاجرتی می‌شود. این نظریه بیشتر به تحلیل الگوهای مکانی و جغرافیایی مهاجرت می‌پردازد (Zipf, 1946). از سوی دیگر، نظریه اقتصاد جدید مهاجرت نیروی کار که توسط اودد استارک در دهه ۱۹۸۰ مطرح شد، نگاه متفاوتی به فرایند مهاجرت ارائه می‌دهد. در این دیدگاه، تصمیم به مهاجرت نه توسط فرد بلکه در چارچوب خانوار اتخاذ می‌شود. به عبارت دیگر، خانواده‌ها برای کاهش ریسک‌های اقتصادی، افزایش درآمد و تنوع‌بخشی به منابع مالی خود، ممکن است یکی از اعضای خانواده را به مناطق شهری یا کشورهای دیگر اعزام کنند. در چنین شرایطی، مهاجرت به عنوان یک راهبرد اقتصادی

خانوادگی در نظر گرفته می‌شود که هدف آن بهبود وضعیت اقتصادی خانواده و کاهش آسیب‌پذیری در برابر نوسانات اقتصادی است (Stark, 1984). در مجموع، نظریه‌های مختلف مهاجرت نشان می‌دهند که این پدیده نتیجه تعامل پیچیده‌ای از عوامل اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و فضایی است. برخی نظریه‌ها بر تفاوت‌های اقتصادی میان مناطق تأکید دارند، برخی دیگر بر نقش ساختارهای اقتصادی و توسعه صنعتی تمرکز می‌کنند و گروهی نیز به نقش خانواده، شبکه‌های اجتماعی و الگوهای فضایی در شکل‌گیری جریان‌های مهاجرتی اشاره دارند. بررسی این نظریه‌ها می‌تواند چارچوب مناسبی برای تحلیل علل و پیامدهای مهاجرت، به ویژه مهاجرت روستا به شهر، فراهم کند.

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر با رویکرد کیفی و بر اساس روش نظریه زمینه‌ای اشتراوس و کوربین (۱۳۹۵) انجام شده است. انتخاب این رویکرد به دلیل ماهیت پیچیده، چندبعدی و زمینه‌مند پدیده مهاجرت روستاییان به شهر صورت گرفت؛ پدیده‌ای که فهم آن مستلزم توجه به تجربه‌های زیسته، کنش‌ها، انگیزه‌ها و معناپردازی‌های افراد در بستر شرایط اجتماعی و اقتصادی شهر یاسوج و روستاهای پیرامون آن است. رویکرد نظریه زمینه‌ای این امکان را فراهم می‌کند که مفاهیم و الگوهای تبیینی مستقیماً از دل داده‌های تجربی استخراج شده و چارچوبی نظری برای فهم این پدیده شکل گیرد. مشارکت‌کنندگان پژوهش را روستاییانی تشکیل دادند که طی سال‌های اخیر از روستاهای اطراف به شهر یاسوج مهاجرت کرده‌اند و تجربه زیسته‌ای از این فرایند دارند. انتخاب مشارکت‌کنندگان با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند انجام شد؛ بدین صورت که افرادی انتخاب شدند که تجربه مستقیم و مرتبطی با پدیده مورد مطالعه داشته باشند و بتوانند اطلاعات غنی و معناداری در اختیار پژوهش قرار دهند. در گام نخست، از طریق ارتباط با ساکنان محلی، شوراهای روستایی و برخی معتمدان محلی، افراد دارای تجربه مهاجرت به شهر یاسوج شناسایی شدند. سپس با تعدادی از آنان تماس برقرار گردید و پس از ارائه توضیحاتی درباره اهداف و روند انجام پژوهش، رضایت آگاهانه آنان برای مشارکت در مطالعه اخذ شد. فرایند نمونه‌گیری تا زمان دستیابی به اشباع نظری ادامه یافت؛ بدین معنا که با انجام مصاحبه‌های جدید، داده‌های تازه‌ای به مفاهیم و مقوله‌های شکل گرفته افزوده نمی‌شد. در نهایت، با ۱۴ نفر از مهاجران روستایی مصاحبه عمیق انجام شد و داده‌های پژوهش از آنان گردآوری گردید. داده‌های پژوهش از طریق مصاحبه‌های عمیق نیمه‌ساخت یافته گردآوری شد. محل انجام مصاحبه‌ها با توجه به شرایط و ترجیحات مشارکت‌کنندگان تعیین گردید؛ به گونه‌ای که برخی از مصاحبه‌ها در محل سکونت افراد در شهر یاسوج، برخی در فضاهای عمومی مانند پارک‌ها و تعدادی نیز در محیط‌های کاری آنان انجام شد. از مشارکت‌کنندگان خواسته شد زمان و مکان مصاحبه را به گونه‌ای انتخاب کنند که از آرامش و آمادگی ذهنی کافی برای گفت‌وگو برخوردار باشند. در طول انجام مصاحبه‌ها به مشارکت‌کنندگان تأکید شد که در هر مرحله می‌توانند در صورت احساس خستگی یا عدم تمایل، مصاحبه را متوقف کرده یا ادامه آن را به زمان دیگری موکول کنند. تصمیم‌گیری درباره ادامه یا پایان مصاحبه کاملاً بر عهده آنان بود. با توجه به ماهیت موضوع و عمق مباحث مطرح‌شده، مدت زمان مصاحبه‌ها متغیر بود و در برخی موارد تا حدود دو ساعت به طول انجامید. فرایند انجام مصاحبه‌ها در بازه زمانی شش ماهه، از فروردین تا شهریور ۱۴۰۴ انجام شد. مصاحبه‌ها تا دستیابی به اشباع نظری ادامه یافت و در مرحله‌ای که داده‌های جدیدی به دست نمی‌آمد، فرایند گردآوری داده‌ها متوقف شد. تمامی مصاحبه‌ها با کسب اجازه قبلی از مشارکت‌کنندگان ضبط و پس از پایان، به‌طور کامل پیاده‌سازی شد. تحلیل داده‌ها بر اساس مراحل سه‌گانه نظریه زمینه‌ای اشتراوس و کوربین شامل کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری گزینشی انجام گرفت. در مرحله کدگذاری باز، مفاهیم اولیه از دل داده‌های خام استخراج شد. در مرحله کدگذاری محوری، ارتباط میان مقوله‌ها و زیرمقوله‌ها شناسایی و سازمان‌دهی گردید. در نهایت، در مرحله کدگذاری گزینشی، مقوله هسته‌ای شناسایی شد و الگوی مفهومی نهایی برای تبیین پدیده مهاجرت روستاییان به شهر یاسوج شکل گرفت. به منظور افزایش اعتبار و اعتمادپذیری یافته‌ها، راهبردهای مختلفی به کار گرفته شد. نخست، تلاش گردید فرایند گردآوری داده‌ها در بازه زمانی مناسبی انجام شود تا امکان درک عمیق‌تر از شرایط، تجربیات و دیدگاه‌های مشارکت‌کنندگان فراهم گردد. دوم، در فرایند تحلیل داده‌ها، کدگذاری‌ها به‌طور مستقل توسط دو نفر از پژوهشگران انجام شد و نتایج در جلسات مشترک مورد بررسی و مقایسه قرار گرفت. سپس برای افزایش دقت تحلیل، نتایج در اختیار پژوهشگر سومی قرار داده شد تا دیدگاه‌های تکمیلی خود را ارائه دهد. در نهایت، به‌منظور اطمینان از انطباق یافته‌ها با فهم

کنش مشارکت کنندگان، نتایج اولیه با تعدادی از آنان به اشتراک گذاشته شد تا نظر خود را درباره میزان همخوانی یافته‌ها با تجربیاتشان بیان کنند. بازخوردهای دریافت‌شده در تحلیل نهایی لحاظ و اصلاحات لازم در نتایج اعمال شد.

ردیف	سن	جنس	تحصیلات	شغل	چند سال مهاجرت کردن	وضعیت تاهل
محمد	۴۱	مرد	لیسانس	تنظیم موتوری	۴	مجرد
زهرا	۳۷	زن	ابتدایی	خانه‌دار	۸	متاهل
زینب	۴۵	زن	دیپلم	خانه‌دار	۲	متاهل
حسین	۳۲	مرد	دیپلم	کارمند بانک	۵	متاهل
علی	۲۶	مرد	دیپلم	لوله کش	۲۴	متاهل
مریم	۴۵	زن	لیسانس	معلم	۵	متاهل
رضا	۳۸	مرد	دیپلم	بنگاه‌دار	۱۰	متاهل
فاطمه	۴۰	مرد	لیسانس	پوشاکی	۱۶	متاهل
احمد	۳۴	زن	دیپلم	فروشنده لوازم خانگی	۷	مطلقه
نرگس	۲۸	زن	دانشجو فوق لیسانس	معاون مدرسه	۶	مجرد
فرزاد	۵۰	زن	دیپلم	فروشنده	۵	متاهل
عبدالله	۳۶	مرد	دیپلم	کارگر	۷	متاهل
داریوش	۵۳	مرد	دیپلم	کارگر	۹	متاهل
خسرو	۵۵	مرد	دیپلم	رستوران دار	۵	متاهل
فرهاد	۶۰	مرد	دیپلم	کارگر	۶	متاهل

یافته‌ها

پس از اتمام مصاحبه‌ها و بازبینی آن‌ها، عملیات کدگذاری داده‌ها آغاز گردید. ابتدا با زیرخط دار کردن کلیه جملات و گزاره‌های دارای معنا و مفهوم، «کدگذاری باز» انجام و «کدها» مشخص شدند. سپس، در قالب «کدگذاری محوری»، براساس اشتراکات موجود در «کدها»، «مفاهیم» استخراج گردیدند. در ادامه، با استفاده از «کدگذاری گزینشی»، براساس پیوندهای منطقی «مفاهیم»، «مقوله‌ها» بر ساخت گردیدند که این فرآیند به طور خلاصه در جدول شماره ۲ ارائه شده است.

کد	مفاهیم	مقوله‌ها	ابعاد مدل	هسته
نبود کارخانه یا کارگاه در روستا / محدود بودن مشاغل غیر کشاورزی / بیکاری گسترده جوانان روستا	نبود فرصت شغلی	محرومیت اقتصادی روستا	شرایط علی	
کاهش سود محصولات کشاورزی / افزایش هزینه‌های تولید کشاورزی / وابستگی درآمد به بارندگی	درآمد پایین کشاورزی			
فاصله زیاد تا بازار شهری / نبود خریدار ثابت برای محصولات / فروش محصولات با قیمت پایین	نبود بازار فروش			

مهاجرت به مثابه راهبرد بقا و اتقای نسلی در بستر محرومیت ساختاری روستا	ضعف خدمات و زیر ساخت ها	کمبود امکانات آموزشی	نبود مدرسه متوسطه / کمبود معلم / ترک تحصیل زود هنگام دانشی آلمان
		ضعف خدمات بهداشتی	نبود خانه بهداشت مجهز / فاصله زیاد تا بیمارستان / کمبود پزشک در روستا
		ضعف زیر ساخت های عمرانی	جاده های نامناسب روستایی / نبود حمل نقل عمومی / ضعف اینترنت و ارتباطات
	تمرکز امکانات در شهر	تمرکز فرصت های شغلی	وجود ادارات دولتی در شهر / توسعه مشغل و خدمات در شهر / وجود بازار کار متنوع
		تمرکز خدمات آموزشی	وجود دانشگاه ها در شهر / دسترسی به مدارس با کیفیت / امکان ادامه تحصیل آسان تر
		تمرکز خدمات درمانی	وجود بیمارستان های تخصصی / دسترسی به پزشکان / وجود مراکز درمانی مجهز
	ویژگی های ساختار اجتماعی روستا	جمعیت کم روستا	کاهش جمعیت فعال روستا / مهاجرت جوانان به شهر / سالمند شدن جمعیت روستا
		محدودیت روابط اجتماعی	محدود بودن شبکه های اجتماعی / آشنایی کامل افراد با یکدیگر / نظارت اجتماعی شدید
		ساختار سنتی زندگی	پایبندی به سنت های محلی / محدودیت تغییر سبک زندگی / مقاومت در برابر نوآوری
	شرایط مداخله گر	شبکه های اجتماعی مهاجرت	اسکان اولیه نزدیک اقوام / کمک مالی در شروع زندگی شهری / معرفی فرصت های شغلی

			انتقال تجربه مهاجران	توصیه مهاجران قبلی به مهاجرت / انتقال اطلاعات درباره کار در شهر / راهنمایی در پیدا کردن مسکن
			الگو برداری از واقعیت دیگران	مشاهده پیشرفت مهاجران قبلی / مقایسه زندگی شهری و روستایی / افزایش انگیزه مهاجرت
			امید به آینده بهتر	جستجوی زندگی بهتر / امید به پیشرفت اقتصادی / آرزوی ارتقای اجتماعی
		انگیزه های فردی و خانوادگی	دغدغه آینده فرزندان	تمایل به تحصیل بهتر فرزندان / نگرانی از محدودیت های روستا برای کودکان / تلاش برای دسترسی فرزندان به امکانات بیشتر
			فشار معیشتی خانواده	ناتوانی در تامین هزینه های زندگی / وابستگی خانواده به درآمد بیشتر / احساس مسئولیت برای کمک به معیشت خانوار
	استراتژی	راهبرهای مهاجراتی	مهاجرت مستقیم به شهر	ترک دایمی روستا سکونت در حاشیه یا محلات شهری / مهاجرت به یاسوج
			مهاجرات تدریجی	رفت آمد موقت بین شهر و روستا / اقامت آزمایشی در شهر / اقامت اعضای خانواده
			مهاجرت خانوادگی	تصمیم جمعی خانواده برای مهاجرت / فروش دارایی های روستایی برای جابه جایی / استقرار خانوادگی در شهر
	پیامد ها		دسترسی بهتر به خدمات	بهرمندی از امکانات درمانی / دسترسی به مدارس و دانشگاه ها / استفاده خدمات شهری متنوع

		پیامد های مثبت مهاجرت	بهبود فرصت های اقتصادی	افزایش احتمال یافتن شغل / تنوع منابع درآمدی / امکان اشتغال در بخش خدمات
			ارتقای امید به زندگی	احساس پیشرفت در زندگی / رضایت از امکانات بیشتر / امید به آینده بهتر برای فرزندان
		پیامد های منفی مهاجرت	افزایش هزینه های زندگی	بالا بودن اجاره مسکن / افزایش هزینه خوراک و رفت آمد / فشار اقتصادی ناشی از زندگی شهری
			تضعیف پیوند های اجتماعی روستایی	دوری از خویشاوندان / کاهش حمایت اجتماعی سنتی / کم‌رنگ شدن تعلق به روستا
			نا امنی شغلی	نا امنی شغلی / نگرانی از آینده / احساس غربت و بیگانگی در شهر

شرایط علی

۱. محرومیت اقتصادی روستا: بن بست معیشتی و فقدان چشم‌انداز

«محرومیت اقتصادی روستا» به عنوان یکی از شرایط علی اصلی مهاجرت روستاییان به شهر یاسوج، در داده‌های میدانی ما به شکل سه مضمون به هم پیوسته تجلی یافته است: «نبود فرصت شغلی»، «درآمد پایین کشاورزی» و «نبود بازار فروش». این سه وجه در کنار هم، ساختار اقتصادی تک‌محصولی و آسیب‌پذیری را شکل می‌دهند که چرخه‌ای از «ناامنی معیشتی» و «فقدان آینده‌نگری» را بازتولید می‌کند.

در روستاهای مورد مطالعه، فعالیت‌های اقتصادی عمدتاً به کشاورزی سنتی محدود است و تنوع شغلی معناداری وجود ندارد. نبود کارخانه، کارگاه یا مشاغل خدماتی غیرکشاورزی، میدان انتخاب شغلی را برای ساکنان، به‌ویژه جوانان، به شدت محدود کرده است. در نتیجه، بخش قابل توجهی از نیروی کار روستایی یا با بیکاری کامل مواجه است و یا در وضعیت «اشتغال ناقص» به سر می‌برد؛ یعنی مشغول به کاری هستند که نه درآمد کافی دارد و نه بهره‌وری لازم. این فقدان فرصت‌های جایگزین، روستا را به فضایی «بدون راه فرار» تبدیل می‌کند.

احمد (کشاورز، ۳۴ ساله) در این خصوص می‌گوید:

«اینجا غیر از کشاورزی هیچ کاری نیست. کشاورزی هم دیگه مثل قبل جواب نمی‌ده. یه سال بارون هست، یه سال نیست. آخرش می‌بینی نه پس‌اندازی داری نه امیدی. جوون که باشی، نمی‌تونی همین‌جوری بمونی.»

این روایت، نه فقط فقدان تنوع شغلی، بلکه «نااطمینانی اقلیمی» را نیز به عنوان عاملی ساختاری در تضعیف معیشت نشان می‌دهد. زمانی که درآمد یک خانوار به طور کامل به یک منبع شکننده (کشاورزی دیم) وابسته باشد، هربار یک سال خشک می‌تواند چرخه‌ای از بدهی و فروپاشی اقتصادی را رقم بزند. این «شکنندگی معیشتی»، امکان برنامه‌ریزی بلندمدت و انباشت سرمایه را از خانوارهای روستایی سلب می‌کند و تصویری از آینده را در ذهنشان ترسیم می‌نماید که در آن ماندن، یعنی ماندن در بن بست.

از سوی دیگر، کاهش سود محصولات کشاورزی در کنار افزایش هزینه‌های تولید، فشار مضاعفی را بر خانوارها وارد کرده است. این وضعیت زمانی بحرانی‌تر می‌شود که محصولات کشاورزی، به دلیل فاصله زیاد تا بازارهای شهری و نبود خریداران ثابت، با قیمت‌های تحمیل‌شده از سوی واسطه‌گران به فروش می‌رسند. به این ترتیب، کشاورز نه تنها در تولید، بلکه در مرحله فروش نیز کنترل خود را بر ارزش کارش از دست می‌دهد.

فاطمه (خانه‌دار ۴۰ ساله) این چنین می‌گوید:

«محصول رو که می‌بریم بفروشیم، دلال قیمت رو تعیین می‌کنه. سودی نمی‌مونه. با این وضع، زندگی توی روستا خیلی سخته.» این گفته، «محرومیت» را نه فقط در تولید، بلکه در «حاشیه‌ای بودن ساختاری روستا در نظام بازار» نشان می‌دهد. نبود دسترسی مستقیم به مصرف‌کننده و انحصار خرید در دست دلالان، کشاورز را در موقعیتی منفعل و شکننده قرار می‌دهد که هزینه‌هایش را خودش می‌پردازد، اما قیمت و سود را دیگری تعیین می‌کند. در چنین بستری است که مهاجرت به شهر، نه به عنوان یک انتخاب صرف، بلکه به مثابه «رهایی از بن‌بست اقتصادی» و «تنها راه باقی‌مانده» معنا می‌یابد.

۲. ضعف خدمات و زیرساخت‌ها: طرد فضایی و نابرابری نهادی

«ضعف خدمات و زیرساخت‌ها» به عنوان دومین شرط علی مهاجرت روستاییان، در داده‌های ما از سه مؤلفه‌ی به‌هم‌وابسته تشکیل شده است: «کمبود امکانات آموزشی»، «ضعف خدمات بهداشتی» و «ضعف زیرساخت‌های عمرانی». این سه مؤلفه در کنار هم، تصویری از «طرد فضایی» و «محرومیت انباشتی» را ترسیم می‌کنند که روستا را در مقایسه با شهر به فضایی «کم‌امکان» و «عاری از فرصت‌های بنیادین زیستی» تبدیل کرده است.

نبود مدرسه متوسطه و کمبود معلمان متخصص در روستاهای مورد مطالعه، ترک تحصیل زود هنگام را به یک واقعیت رایج و عادی تبدیل کرده است. کودکان روستایی برای ادامه تحصیل در مقاطع بالاتر یا باید هزینه و زمان زیادی را برای رفت‌وآمد به شهر صرف کنند و یا اساساً از ادامه تحصیل باز می‌مانند. این «شکاف آموزشی»، نه فقط سرمایه‌فرهنگی نسل آینده را محدود می‌کند، بلکه امید به ارتقای طبقاتی از طریق تحصیل را نیز از میان برمی‌دارد. در نتیجه، مسیرهای محدود تحرک اجتماعی، بیش از پیش مسدود می‌شود و روستا در چرخه‌ای از بازتولید فقر و محرومیت گرفتار می‌آید.

هم‌زمان، فقدان خانه‌های بهداشت مجهز و فاصله زیاد تا مراکز درمانی شهری، سلامت ساکنان را در معرض خطر دائمی قرار می‌دهد. این «فاصله‌ی نهادی» با مراکز خدماتی، به این معناست که یک بیماری ساده می‌تواند به بحرانی جدی تبدیل شود. ضعف جاده‌های روستایی و نبود حمل‌ونقل عمومی منظم نیز این فاصله را عمیق‌تر می‌کند و عملاً روستا را از دسترسی به خدمات شهری محروم می‌سازد. دسترسی محدود به اینترنت نیز حلقه دیگری از این زنجیره‌ی محرومیت است که روستا را از چرخه اطلاعات، آموزش دیجیتال و اقتصاد آنلاین دور نگه می‌دارد.

رضا (کارگر، ۳۸ ساله) در این رابط می‌گوید:

«برای یه مریضی ساده باید چند ساعت راه بری تا شهر. جاده هم که افتضاحه. آدم حس می‌کنه اینجا فراموش شده.» کلمه «فراموش شده» در این روایت، دقیقاً به «طرد فضایی» اشاره دارد؛ یعنی احساس تعلق نداشتن به شبکه‌ی توزیع منابع و خدمات عمومی. این حس «دیگری فضایی بودن»، زمانی که در کنار نابرابری آموزشی و زیرساختی قرار می‌گیرد، مهاجرت را از یک انتخاب اقتصادی صرف به یک «ضرورت اجتماعی» و «اقدامی عقلانی» برای رهایی از موقعیت «کم‌امکان» روستا تبدیل می‌کند. ساکنان با مقایسه‌ی دائمی میان «بودن در روستای محروم از خدمات» و «رفتن به شهری که حداقل امکانات پایه را دارد»، به تدریج به این نتیجه می‌رسند که «ماندن» به معنای پذیرش محرومیت دائمی است.

شرایط زمینه‌ای

۱. تمرکز امکانات در شهر: قطب جذب و بازتولید نابرابری ساختاری

یکی از شرایط زمینه‌ای اثرگذار بر مهاجرت، «تمرکز امکانات در شهر» است. تمرکز فرصت‌های شغلی، خدمات آموزشی و امکانات درمانی در شهر، صرفاً یک تفاوت جغرافیایی نیست، بلکه به ایجاد نوعی نابرابری ساختاری میان شهر و روستا منجر می‌شود؛ یعنی

ساختارهای اقتصادی-اداری-خدماتی به شکل نابرابر توزیع شده‌اند و امکان دسترسی به منابع اصلی زندگی (کار، آموزش، درمان) را به نفع شهر تنظیم می‌کنند.

وجود ادارات دولتی، بازار کار متنوع، دانشگاه‌ها، مدارس باکیفیت و بیمارستان‌های تخصصی در شهر، باعث می‌شود شهر به شکل یک کانون جذب عمل کند؛ جایی که مسیرهای رسمی و نیمه‌رسمی دستیابی به منابع، شفاف‌تر و در دسترس‌ترند. در چنین زمینه‌ای، شهر نه فقط یک مکان جغرافیایی، بلکه به صورت یک نماد اجتماعی ظاهر می‌شود: نماد «امکان»، «پیشرفت» و «دسترسی». این نمادپردازی، تصمیم به مهاجرت را تقویت می‌کند؛ زیرا مهاجرت به عنوان راهی برای ورود به شبکه‌های خدماتی و شغلی دیده می‌شود، حال آنکه روستا در تجربه زیسته‌ی افراد به شکل فضایی بازنمایی می‌شود که در آن «امید دسترسی» بسیار محدود است.

در داده‌های میدانی ما، این تصور با زبانی روشن و مستقیم بیان شده است:

مریم (مادر، ۴۵ ساله) در این خصوص می‌گوید:

«همه چی تو شهره.. دکتر، مدرسه، کار. تو روستا فقط باید بسازی و بسوزی.»

این روایت نشان می‌دهد که «تمرکز امکانات در شهر» چگونه به یک چارچوب ادراکی تبدیل می‌شود: شهر محل تحقق نیازهای روزمره و آینده‌ساز است، در حالی که روستا بیشتر به عنوان مکان تلاشی بی‌پاداش و فرسایش توصیف می‌شود. در چنین شرایطی، حتی اگر فرد در روستا سرمایه‌ای برای ماندن داشته باشد، مهاجرت می‌تواند به عنوان «منطقی‌ترین پاسخ» به عدم توازن ساختاری دسترسی به خدمات و فرصت‌ها ظهور کند.

۲. ویژگی‌های ساختار اجتماعی روستا: انسداد اجتماعی و محدودیت تجربه

دیگر شرط زمینه‌ای مهاجرت، «ویژگی‌های ساختار اجتماعی روستا» است که از مفاهیم «جمعیت کم»، «محدودیت روابط اجتماعی» و «ساختار سنتی زندگی» شکل گرفته است. در روستاهای مورد مطالعه، کاهش جمعیت فعال و سالمند شدن، پویایی اجتماعی را تضعیف کرده و در نتیجه میدان‌های کنش جمعی و فرصت‌های متنوع تعاملات اجتماعی محدود می‌شود. با کم شدن جمعیت، شبکه‌های اجتماعی نیز کوچک‌تر و کم‌تراکم‌تر می‌شوند و «امکان‌ات ارتباطی» کاهش می‌یابد؛ یعنی فرد کمتر با سبک‌ها، هنجارها و افق‌های متفاوت مواجه می‌شود و در چارچوب همان روابط محدود، زندگی اجتماعی بازتولید می‌گردد.

از سوی دیگر، محدود بودن شبکه‌های اجتماعی با نظارت شدید اجتماعی همراه است. این نظارت شدید، اگرچه در برخی موقعیت‌ها کارکردهای حمایتی دارد، اما در سطحی دیگر موجب می‌شود افراد نتوانند به راحتی مسیرهای جدید زندگی را تجربه کنند یا رفتارهایی خارج از عرف را بدون هزینه اجتماعی طرح کنند. بنابراین، ساختار سنتی زندگی به جای آنکه صرفاً یک ویژگی فرهنگی باشد، به یک مکانیسم محدودکننده برای امکان‌های انتخاب تبدیل می‌شود.

در نتیجه، پابندی شدید به سنت‌ها و مقاومت در برابر نوآوری—به‌ویژه برای نسل جوان—به شکل یک احساس محدودیت و انسداد اجتماعی تجربه می‌شود؛ احساس اینکه راه‌های پیشرفت و تغییر، یا بسته‌اند یا پرهزینه. چنین ادراکی مهاجرت را به راهی برای «رهایی از قیدها» تبدیل می‌کند؛ زیرا شهر می‌تواند به عنوان فضای دیگری دیده شود که در آن، فرد امکان دارد هویت، سبک زندگی و مسیر آینده را با آزادی بیشتری بازتعریف کند.

علی (جوان، ۲۶ ساله) در این باره می‌گوید:

«اینجا همه کارت زیر ذره‌بینه، جوون باشی، می‌خوای پیشرفت کنی، حس می‌کنی جا تنگه.»

این نقل‌قول دقیقاً نشان می‌دهد که «ساختار اجتماعی روستا» چگونه به تولید حس تنگنا می‌انجامد: «زیر ذره‌بین بودن» یعنی کنترل اجتماعی دائمی و کاهش فضای امن برای تجربه‌های جدید؛ و «جا تنگه» یعنی محدودیت واقعی امکان‌های حرکت، نه صرفاً یک احساس ذهنی. در نظریه زمینه‌ای، چنین داده‌هایی کمک می‌کند نشان دهیم که چگونه محیط اجتماعی روستا، زمینه‌ی ادراک مهاجرت را از سطح اقتصاد صرف به سطح «فرصت زیست اجتماعی» منتقل می‌کند.

شرایط مداخله‌گر

۱. شبکه‌های اجتماعی مهاجرت: کاهش ریسک و تسهیل عبور از آستانه مهاجرت

یکی از مهم‌ترین شرایط مداخله‌گر در فرآیند مهاجرت، «شبکه‌های اجتماعی مهاجرت» است. در ادبیات مهاجرت، شبکه‌های خویشاوندی و ارتباطات مهاجران پیشین، نقشی تعیین‌کننده در کاهش نااطمینانی و تسهیل تصمیم مهاجرت دارند. به بیان دیگر، مهاجرت در خلأ رخ نمی‌دهد، بلکه در دل شبکه‌هایی از رابطه، تجربه و حمایت شکل می‌گیرد؛ شبکه‌هایی که هزینه‌های اولیه جابه‌جایی را کاهش داده و مسیر ورود به شهر را قابل‌تصور و کم‌خطرتر می‌سازند.

حمایت خویشاوندان، انتقال تجربه مهاجران قبلی و الگوبرداری از موفقیت آنان، مهاجرت را از یک حرکت پرابهام و پرهزینه به یک مسیر آشنا و آزموده‌شده تبدیل می‌کند. وجود اقوام در شهر، از یک‌سو امکان اسکان اولیه را فراهم می‌آورد و از سوی دیگر، نقش «پل ارتباطی» میان مهاجر و بازار کار شهری را ایفا می‌کند. این شبکه‌ها نه تنها در مرحله نخست ورود، بلکه در فرآیند سازگاری اجتماعی نیز کارکرد دارند؛ زیرا فرد مهاجر در فضایی ناآشنا، با اتکا به رابطه‌ای قابل‌اعتماد می‌تواند از تنهایی، سردرگمی و شکست اولیه عبور کند.

حسین (مهاجر، ۳۲ ساله) این نقش حیاتی شبکه خویشاوندی را چنین بیان می‌کند:

«اگه داداشم شهر نبود، جرأت نمی‌کردم بیام. اول پیش اون موندم، بعد کم‌کم کار پیدا کردم.»

این گفته به خوبی نشان می‌دهد که شبکه مهاجرت چگونه «جرأت مهاجرت» را می‌سازد. در اینجا، تصمیم به مهاجرت صرفاً محصول محاسبه فردی نیست، بلکه در بستر یک رابطه حمایتی معنا پیدا می‌کند. برادر ساکن شهر، هم نقش تضمین‌کننده امنیت اولیه را دارد و هم نقش واسطه ورود به ساختار اقتصادی شهر را. بنابراین، شبکه اجتماعی مهاجرت به مثابه یک سازوکار مداخله‌گر، شدت فشارهای ساختاری را تعدیل می‌کند و مهاجرت را از یک مخاطره بزرگ به یک تجربه قابل‌مدیریت تبدیل می‌سازد.

۲. انگیزه‌های فردی و خانوادگی: اخلاق مسئولیت و افق آینده

دومین شرط مداخله‌گر، «انگیزه‌های فردی و خانوادگی» است که از مفاهیم «امید به آینده بهتر»، «دغدغه آینده فرزندان» و «فشار معیشتی خانواده» تشکیل شده است. در اینجا مهاجرت فقط پاسخی به تنگنای اقتصادی نیست، بلکه به صورت یک تصمیم معنادار و ارزش‌محور نیز ظاهر می‌شود؛ تصمیمی که در آن فرد یا خانواده، آینده‌ای متفاوت را تصور می‌کنند و برای رسیدن به آن، جابه‌جایی مکانی را برمی‌گزینند. امید به ارتقای اجتماعی و اقتصادی، نیرویی مهم در شکل‌دهی به میل به مهاجرت است. وقتی فرد یا خانواده احساس می‌کنند که ماندن در روستا به معنای تکرار فقر، محدودیت و انسداد است، مهاجرت به عنوان راهی برای گشودن افق‌های تازه جلوه می‌کند. در همین حال، دغدغه آینده فرزندان، مهاجرت را از سطح یک انتخاب فردی فراتر برده و آن را به یک کنش خانوادگی و حتی اخلاقی تبدیل می‌کند. والدین، در بسیاری موارد، خود را در برابر آینده فرزندان مسئول می‌بینند و این مسئولیت‌پذیری، تصمیم به مهاجرت را مشروع و ضروری می‌سازد.

فشار معیشتی نیز این تصمیم را تسریع می‌کند. یعنی انگیزه صرفاً آرمان‌گرایانه نیست، بلکه در بستر محدودیت‌های روزمره و دشواری تأمین نیازهای اولیه شکل می‌گیرد. از این منظر، مهاجرت ترکیبی از امید و فشار است: امید به بهبود آینده و فشار برای رهایی از وضعیت موجود.

زهرا (مادر، ۳۷ ساله) در این باره می‌گوید:

«برای خودم شاید می‌ساختم، ولی برای بچه‌هام نمی‌تونستم. آینده‌شون برام مهم‌تر بود.»

این روایت، به روشنی نشان می‌دهد که منطق مهاجرت در سطح خانوادگی چگونه از منطق «تحمّل برای خود» به منطق «مسئولیت برای دیگری» تغییر می‌کند. عبارت «برای خودم شاید می‌ساختم» بیانگر ظرفیت تاب‌آوری فردی در برابر سختی است، اما جمله دوم، مرز این تاب‌آوری را در برابر آینده فرزندان آشکار می‌سازد. در نتیجه، مهاجرت نه صرفاً به عنوان یک واکنش به محرومیت، بلکه به مثابه کنشی برای حفاظت از آینده نسل بعدی معنا پیدا می‌کند.

راهبردها

راهبردهای مهاجرتی: کنش فعال در مواجهه با ساختار

در مواجهه با شرایط زمینه‌ای و مداخله‌گر یادشده، کنشگران (مهاجران بالقوه و بالفعل) از «راهبردهای مهاجرتی» متنوعی استفاده می‌کنند. این راهبردها نشان‌دهنده کنش فعال افراد در مدیریت شرایط نامطلوب زندگی و تلاش برای عبور از موانع ساختاری هستند؛ یعنی مهاجرت صرفاً یک واکنش منفعلانه نیست، بلکه محصول محاسبه، برنامه‌ریزی و انتخاب آگاهانه است. اشکال مختلف این راهبردها در داده‌های ما عبارتند از:

مهاجرت مستقیم: ترک کامل روستا و عزیمت به شهر به صورت یک‌باره. این راهبرد اغلب زمانی اتخاذ می‌شود که شبکه‌های حمایتی قوی وجود داشته باشد یا فشار شرایط به حدی رسیده باشد که هرگونه تأخیر، ناممکن تلقی شود. مهاجرت تدریجی (رفت‌وآمد مرحله‌ای): این نوع مهاجرت شامل رفت‌وآمدهای متناوب میان روستا و شهر است. فرد ابتدا برای یافتن شغل یا بررسی شرایط به شهر می‌رود، سپس به روستا بازمی‌گردد و در نهایت، پس از ایجاد نسبی ثبات، به طور کامل در شهر ساکن می‌شود. این راهبرد امکان آزمودن شرایط و کاهش ریسک را فراهم می‌آورد. مهاجرت خانوادگی: تصمیم برای مهاجرت به صورت جمعی و همراه با اعضای خانواده اتخاذ می‌شود. این راهبرد می‌تواند شامل جابه‌جایی کل خانواده به شهر یا اعزام بخشی از اعضا (مثلاً فرزندان برای تحصیل) و سپس پیوستن سایرین باشد. این راهبردها، که اشکال مختلفی از تنش میان عاملیت فردی و محدودیت‌های ساختاری را بازنمایی می‌کنند، حاکی از انعطاف‌پذیری و تلاش کنشگران برای یافتن بهترین مسیر ممکن برای عبور از چالش‌های زندگی روستایی و دسترسی به فرصت‌های شهری است.

راهبردهای سازگاری در شهر: بقا، تثبیت و امید

پس از ورود به شهر و طی کردن مراحل مهاجرت، کنشگران با چالش‌های جدیدی روبرو می‌شوند که نیازمند اتخاذ «راهبردهای سازگاری در شهر» است. این راهبردها در داده‌های ما بر سه محور اصلی متمرکز هستند: پذیرش مشاغل غیررسمی، استفاده از روابط اجتماعی و سرمایه‌گذاری بر تحصیل فرزندان. این شیوه‌ها، ابزارهایی هستند که مهاجران برای بقا، تثبیت موقعیت و حفظ امید در محیط شهری اتخاذ می‌کنند.

پذیرش مشاغل غیررسمی: بسیاری از مهاجران، به‌ویژه در مراحل اولیه، ناگزیر به پذیرش مشاغل در بخش غیررسمی اقتصاد شهری می‌شوند. اگرچه این مشاغل اغلب کم‌درآمد، ناپایدار و فاقد مزایای قانونی (مانند بیمه یا قرارداد) هستند، اما مهم‌ترین کارکرد آن‌ها فراهم آوردن امکان ادامه بقا و تأمین حداقل نیازهای زندگی است. این مشاغل، پلی هستند برای ورود به بازار کار شهری و حفظ امید به یافتن موقعیت‌های بهتر در آینده. استفاده از روابط اجتماعی (شبکه‌های حمایتی): همان‌طور که در بخش شبکه‌های اجتماعی مهاجرت اشاره شد، روابطی که در روستا شکل گرفته و یا در شهر ایجاد می‌شود، نقشی حیاتی در سازگاری ایفا می‌کند. این روابط می‌توانند در یافتن شغل، مسکن، اطلاعات ضروری و حتی حمایت روانی مؤثر باشند. مهاجران با اتکا به این شبکه‌ها، بار انزوای شهری را کاهش داده و فرآیند ادغام را تسهیل می‌کنند.

سرمایه‌گذاری بر تحصیل فرزندان: یکی از مهم‌ترین راهبردهای بلندمدت مهاجران، تمرکز بر آموزش و پرورش فرزندان است. با وجود فشارهای معیشتی، بسیاری از خانواده‌های مهاجر، تحصیل را به عنوان مسیر اصلی ارتقای اجتماعی و اقتصادی نسل بعد تلقی می‌کنند. این سرمایه‌گذاری، نه تنها امید به آینده را زنده نگه می‌دارد، بلکه تضمین‌کننده تثبیت جایگاه خانواده در جامعه شهری در بلندمدت است.

این راهبردها، در مجموع، نشان‌دهنده انعطاف‌پذیری و عقلانیت عملی مهاجران در مواجهه با محیط جدید هستند. آن‌ها با ترکیبی از پذیرش واقعیت‌های سخت (مشاغل غیررسمی) و برنامه‌ریزی برای آینده (تحصیل فرزندان)، تلاش می‌کنند تا از چالش‌های اولیه عبور کرده و جایگاهی برای خود و خانواده‌شان در ساختار شهری دست و پا کنند.

پیامدها:

دیالکتیک فرصت و بحران در تجربه مهاجرت

مهاجرت از روستا به شهر یاسوج، فرآیندی دوگانه است که همزمان حامل «گشایش‌های زیستی» و «تنگناهای ساختاری» است. پیامدهای این کنش، در یک میدان کشمکش میان دستاوردهای ملموس و هزینه‌های روانی-اجتماعی قرار دارد.

۱. پیامدهای مثبت: دسترسی و ارتقای افق‌های زیستی

مهاجرت برای کنشگران، بیش از آنکه یک جابه‌جایی فیزیکی باشد، گذار به «استاندارد زیست مدرن» است. دستاوردهای این کنش را می‌توان در سه محور «خدمات، اقتصاد و امید» تحلیل کرد: دسترسی به زیرساخت‌ها: برخلاف طرد فضایی در روستا، شهر بستری از خدمات آموزشی و درمانی را فراهم می‌آورد که مستقیماً کیفیت زیست‌اجتماعی خانوارها را ارتقا می‌دهد. افزایش فرصت‌های اقتصادی: اگرچه این فرصت‌ها در ابتدای راه محدودند، اما تنوع بازار کار شهری در مقایسه با انحصار کشاورزی در روستا، نوعی «امکان تغییر» را برای مهاجر زنده نگه می‌دارد. احساس پیشرفت و امید: بازنمایی شهر به عنوان کانون «آینده»، باعث می‌شود که مهاجران علی‌رغم مشکلات، نوعی رضایت نسبی از اقدام خود داشته باشند؛ چرا که آن‌ها خود را در مسیری می‌بینند که خروجی آن به زعم‌شان «بهتر از ایستایی در گذشته» است.

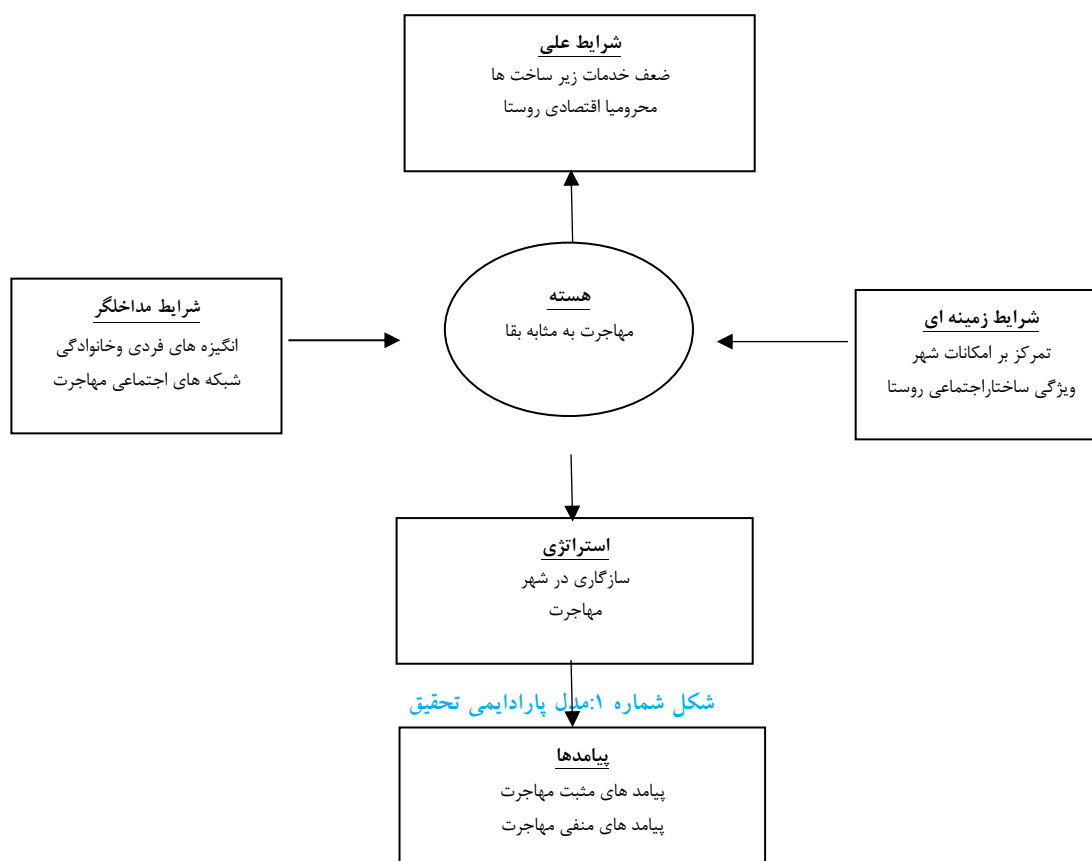
۲. پیامدهای منفی: تقابل با هزینه‌های ساختاری و بحران تعلق

در سوی دیگر این سکه، مهاجران با پیامدهایی مواجه‌اند که ساختار امنیت روانی و اقتصادی آن‌ها را به چالش می‌کشد: بار معیشتی و ناامنی شغلی: افزایش هزینه‌های زندگی در شهر، که اغلب با درآمدهای ناچیز مشاغل غیررسمی ناهمخوان است، مهاجر را در وضعیت «بحران دائم معیشت» قرار می‌دهد. تضعیف سرمایه اجتماعی: مهاجرت منجر به گسست از شبکه‌های حمایتی سنتی و انسجام محلی روستا می‌شود. این موضوع، مهاجر را در بستر شهر به فردی آسیب‌پذیر تبدیل می‌کند که از حمایت‌های اجتماعی کهن محروم مانده و هنوز به شبکه‌های رسمی شهری ادغام نشده است. بحران هویت و «بی‌جایی»: احساس غربت و ناپایداری، پیامد روانی این شکاف است. مهاجر نه دیگر آن تعلق کامل به روستا را دارد و نه هنوز توانسته است در فضای متراکم و ناآشنای شهر، «مکان» خود را به معنای واقعی تثبیت کند. محمد (کارگر شهری، ۴۱ ساله) که تجربه زیسته‌ی او بازتاب‌دهنده این وضعیت معلق است، می‌گوید: «اومدیم شهر، ولی همیشه استرس داریم. کار ثبات نداره، خرجا بالاست. نه اینجا، نه اونجا». این جمله، توصیفی دقیق از «وضعیت تعلیق» است. عبارت «نه اینجا، نه اونجا»، بازنمایی‌کننده‌ی یک وضعیت هستی‌شناختی در مهاجرت است؛ جایی که مهاجر میان «زیست‌بوم پیشین» (روستا) که دیگر توان تأمین آینده را ندارد، و «زیست‌بوم کنونی» (شهر) که هنوز او را به طور کامل نپذیرفته و امنیتش را تأمین نکرده، گرفتار شده است. این استرس مداوم، محصول همان تناقضی است که مهاجرت را از یک «راه‌حل کامل»، به یک «مسئله‌ی جدید» تبدیل می‌کند.

هسته مرکزی پژوهش: مهاجرت به مثابه راهبرد بقا و ارتقای نسلی در بستر محرومیت ساختاری روستا

هسته مرکزی پژوهش حاضر که در فرآیند کدگذاری گزینشی و بر مبنای تحلیل روابط میان مقولات اصلی استخراج شد، «مهاجرت به مثابه راهبرد بقا و ارتقای نسلی در بستر محرومیت ساختاری روستا» است. این هسته، بیانگر منطق مسلطی است که کنش مهاجرت را در تجربه زیسته روستاییان مهاجر به شهر یاسوج معنا می‌بخشد و سایر مقولات علی، زمینه‌ای، مداخله‌گر، راهبردی و پیامدی را در یک چارچوب تحلیلی منسجم به هم پیوند می‌دهد. بر اساس یافته‌های پژوهش، مهاجرت برای روستاییان نه یک انتخاب اختیاری صرف و نه واکنشی مقطعی به یک بحران کوتاه‌مدت، بلکه راهبردی عقلانی و تدریجی برای مواجهه با شرایط ساختاری نابرابر میان روستا و شهر است. محرومیت اقتصادی روستا، محدودیت فرصت‌های شغلی، وابستگی معیشت به کشاورزی کم‌بازده، ضعف خدمات آموزشی و درمانی و کمبود زیرساخت‌های اساسی، شرایطی را ایجاد کرده است که امکان بازتولید معیشت و ترسیم افق آینده‌ای باثبات در روستا را برای بسیاری از خانوارها دشوار یا ناممکن می‌سازد. در چنین بستری، ماندن در روستا

به تدریج به یک وضعیت پرریسک تبدیل می‌شود و مهاجرت به شهر به عنوان راهی برای «بقا» معنا می‌یابد. مفهوم بقا در این پژوهش صرفاً به معنای تأمین حداقل نیازهای اقتصادی نیست، بلکه به معنای حفظ کرامت خانوادگی، کاهش ناامنی معیشتی و جلوگیری از بازتولید فقر نسلی است. بسیاری از مشارکت‌کنندگان، مهاجرت را واکنشی آگاهانه به انسداد ساختاری فرصت‌ها در روستا توصیف کرده‌اند؛ انسدادی که آنان را از دستیابی به شغل پایدار، درآمد کافی و خدمات پایه محروم ساخته است. در این معنا، مهاجرت کنشی عقلانی است که در پاسخ به فشارهای اقتصادی، اجتماعی و نهادی شکل می‌گیرد و با نظریه‌های مهاجرتی مبتنی بر عوامل دافعه و جاذبه و همچنین دیدگاه‌های توسعه نابرابر همخوانی دارد. در کنار بُعد بقا، «ارتقای نسلی» یکی از مؤلفه‌های کلیدی هسته مرکزی پژوهش است. یافته‌ها نشان می‌دهد که بسیاری از تصمیم‌های مهاجرتی در سطح خانوار و با تمرکز بر آینده فرزندان اتخاذ می‌شود. دسترسی به آموزش باکیفیت‌تر، امکانات فرهنگی و فرصت‌های شغلی متنوع‌تر در شهر، مهاجرت را به سرمایه‌گذاری بلندمدت خانوار برای بهبود موقعیت اجتماعی نسل بعدی تبدیل کرده است. در این چارچوب، حتی پذیرش مشاغل غیررسمی، درآمدهای ناپایدار و سکونت در محلات کم‌برخوردار شهری نیز به عنوان هزینه‌هایی قابل تحمل برای دستیابی به آینده‌ای بهتر برای فرزندان تفسیر می‌شود. این برداشت با نظریه اقتصاد جدید مهاجرت نیروی کار همسو است که مهاجرت را راهبردی خانوادگی برای کاهش ریسک و تنوع‌بخشی به منابع معیشتی می‌داند. بستر شکل‌گیری این راهبرد، «محرومیت ساختاری روستا» است؛ محرومیتی که صرفاً ناشی از کمبود منابع طبیعی یا شرایط اقلیمی نیست، بلکه ریشه در الگوی نابرابر توزیع امکانات، تمرکز خدمات و سرمایه‌گذاری در شهرها و حاشیه‌راندن روستاها در فرآیند توسعه دارد. تمرکز ادارات، خدمات آموزشی و درمانی و فرصت‌های شغلی در شهر یاسوج، در مقابل تضعیف ساختارهای اقتصادی و اجتماعی روستا، زمینه‌ای را ایجاد کرده است که در آن مهاجرت به کنشی عادی، پذیرفته‌شده و حتی ضروری تبدیل می‌شود. در این وضعیت، شبکه‌های اجتماعی مهاجرت نقش تسهیل‌کننده‌ای ایفا می‌کنند و با کاهش ریسک‌های مهاجرت، این راهبرد را بازتولید می‌نمایند. در مجموع، هسته مرکزی پژوهش نشان می‌دهد که مهاجرت روستاییان به شهر یاسوج را نمی‌توان صرفاً به انگیزه‌های فردی یا اقتصادی تقلیل داد، بلکه باید آن را به مثابه راهبردی چندبعدی در نظر گرفت که در تعامل میان ساختارهای نابرابر توسعه، تصمیم‌های خانوادگی و امید به ارتقای موقعیت نسلی شکل می‌گیرد. این فهم نظری، مهاجرت را نه یک «مسئله فردی»، بلکه نشانه‌ای از ناکارآمدی ساختاری در تحقق توسعه متوازن منطقه‌ای می‌داند و بر ضرورت بازاندیشی در سیاست‌های توسعه روستایی و منطقه‌ای تأکید می‌کند. در مجموع، با استناد به فرآیند کدگذاری و یافته‌های پژوهش، مدل پارادایمی تحقیق به شرح ذیل ترسیم می‌گردد.

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با رویکرد تفسیرگرایانه و با تکیه بر تجربه‌های زیسته مهاجران روستایی، تلاش کرد پدیده مهاجرت روستاییان به شهر یاسوج را از درون جهان معنایی کنشگران مورد بررسی قرار دهد. تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها در چارچوب الگوی پارادایمی نظریه زمینه‌ای، به استخراج مجموعه‌ای از مقوله‌های اصلی انجامید که شامل «محرومیت اقتصادی روستا» و «ضعف خدمات و زیرساخت‌ها» به عنوان شرایط علی، «تمرکز امکانات در شهر» و «ویژگی‌های ساختار اجتماعی روستا» به عنوان شرایط زمینه‌ای، «شبکه‌های اجتماعی مهاجرت» و «انگیزه‌های فردی و خانوادگی» به عنوان شرایط مداخله‌گر، «راهبردهای مهاجرتی و سازگاری در شهر» به عنوان کنش‌ها و راهبردها، و «پیامدهای اقتصادی و اجتماعی مهاجرت» به عنوان پیامدها بود. برآیند این مقولات در قالب هسته مرکزی «مهاجرت به مثابه راهبرد بقا و ارتقای نسلی در بستر محرومیت ساختاری روستا» صورت‌بندی شد. بر اساس روایت‌های مشارکت‌کنندگان در پژوهش، «محرومیت اقتصادی روستا» و «ضعف خدمات و زیرساخت‌ها» مهم‌ترین شرایط علی مهاجرت روستاییان به شهر یاسوج هستند. محدود بودن فرصت‌های شغلی در روستا، وابستگی معیشت به کشاورزی کم‌بازده، نبود بازار مناسب برای فروش محصولات و نیز کمبود امکانات آموزشی، درمانی و زیرساختی موجب شده است زندگی در بسیاری از روستاها با محدودیت‌های اقتصادی و رفاهی همراه باشد. در چنین شرایطی، مهاجرت به شهر به عنوان راهی برای بهبود وضعیت معیشتی و دستیابی به فرصت‌های بهتر زندگی تلقی می‌شود. این یافته‌ها به لحاظ نظری با دیدگاه‌های کلاسیک مهاجرت همخوانی دارد. برای مثال، راونشتاین (Ravenstein) معتقد بود مهاجرت عمدتاً از مناطق کمتر توسعه‌یافته به مناطق توسعه‌یافته‌تر صورت می‌گیرد؛ مناطقی که فرصت‌های اقتصادی و امکانات بیشتری دارند. همچنین نظریه عوامل دافعه و جاذبه لی (Lee, 1966) نیز نشان می‌دهد که عواملی مانند فقر، بیکاری و کمبود امکانات در مبدأ از مهم‌ترین عوامل دافعه مهاجرت محسوب می‌شوند، در حالی که فرصت‌های شغلی و امکانات رفاهی در مقصد نقش جاذبه دارند. یافته‌های این پژوهش نیز نشان می‌دهد که ضعف ساختاری اقتصاد روستاها در کنار جذابیت‌های اقتصادی و خدماتی شهر یاسوج، زمینه‌های اصلی مهاجرت روستاییان را فراهم کرده است. در سطح شرایط زمینه‌ای، «تمرکز امکانات و فرصت‌ها در شهر یاسوج» و «ویژگی‌های ساختار اجتماعی روستا» نقش مهمی در تشدید روند مهاجرت ایفا می‌کنند. تمرکز ادارات دولتی، خدمات آموزشی، مراکز درمانی و فعالیت‌های اقتصادی در شهر یاسوج موجب شده است این شهر به مهم‌ترین قطب جذب جمعیت در استان تبدیل شود. این وضعیت با دیدگاه‌های اقتصاد توسعه درباره تمرکز فعالیت‌های اقتصادی در بخش‌های مدرن و شهری همخوانی دارد. در این زمینه، نظریه اقتصاد دوگانه لوئیس (Lewis, 1954) توضیح می‌دهد که در بسیاری از کشورهای در حال توسعه، بخش سنتی کشاورزی در مناطق روستایی با بهره‌وری پایین و مازاد نیروی کار مواجه است، در حالی که بخش مدرن اقتصاد که عمدتاً در شهرها متمرکز است، فرصت‌های شغلی و درآمدی بیشتری فراهم می‌کند و در نتیجه نیروی کار روستایی را به سوی خود جذب می‌کند. همچنین مدل مهاجرت تودارو (Todaro, 1969) نشان می‌دهد که افراد بر اساس درآمد مورد انتظار تصمیم به مهاجرت می‌گیرند؛ به این معنا که حتی در شرایطی که احتمال بیکاری در شهر وجود دارد، امید به دستیابی به فرصت‌های اقتصادی بهتر می‌تواند افراد را به مهاجرت ترغیب کند. یافته‌های پژوهش نشان داد که «شبکه‌های اجتماعی مهاجرت» و «انگیزه‌های فردی و خانوادگی» به عنوان شرایط مداخله‌گر در تسهیل فرآیند مهاجرت نقش دارند. حضور خویشاوندان و آشنایان در شهر، دسترسی به اطلاعات درباره فرصت‌های شغلی و فراهم شدن امکان اسکان اولیه، ریسک‌های مهاجرت را کاهش می‌دهد و تصمیم به مهاجرت را تقویت می‌کند. این یافته با نتایج پژوهش Zhao (۲۰۰۳) همخوانی دارد که نشان داد شبکه‌های اجتماعی مهاجران یکی از مهم‌ترین عوامل در تسهیل مهاجرت روستاییان به شهرها محسوب می‌شود. علاوه بر این، تصمیم به مهاجرت در بسیاری از موارد در چارچوب خانوار اتخاذ می‌شود؛ به گونه‌ای که خانواده‌ها برای بهبود وضعیت اقتصادی و کاهش ریسک‌های معیشتی، مهاجرت یکی از اعضای خود را به عنوان یک راهبرد اقتصادی در نظر می‌گیرند. این موضوع با نظریه اقتصاد جدید مهاجرت نیروی کار استارک (Stark, 1984) همسو است که مهاجرت را راهبردی خانوادگی برای تنوع‌بخشی به منابع درآمدی و کاهش آسیب‌پذیری اقتصادی می‌داند. در مواجهه با این شرایط، روستاییان راهبردهای مختلفی را برای مدیریت وضعیت خود اتخاذ می‌کنند که مهم‌ترین آنها «مهاجرت به شهر» و «سازگاری با شرایط جدید شهری» است. پذیرش مشاغل غیررسمی، استفاده از حمایت‌های خویشاوندی، و تمرکز بر تحصیل و آینده فرزندان از جمله راهبردهایی است که مهاجران برای تثبیت موقعیت خود در شهر به کار می‌گیرند. این

یافته با نتایج پژوهش Lee & de Brauw, Mueller (۲۰۱۴) همسو است که نشان می‌دهد مهاجرت روستایی به شهر می‌تواند به عنوان یکی از مهم‌ترین راهبردهای معیشتی خانوارهای روستایی برای افزایش درآمد و کاهش فقر عمل کند. از سوی دیگر، پیامدهای مهاجرت در تجربه مهاجران دارای ابعاد دوگانه است. از یک سو، مهاجرت امکان دسترسی بهتر به خدمات آموزشی، درمانی و فرصت‌های شغلی را فراهم می‌کند و می‌تواند به بهبود نسبی وضعیت اقتصادی خانوارهای مهاجر منجر شود. از سوی دیگر، افزایش هزینه‌های زندگی شهری، ناامنی شغلی و تضعیف پیوندهای اجتماعی سنتی از جمله چالش‌هایی است که مهاجران با آن مواجه می‌شوند. این نتایج با یافته‌های پژوهش‌های تجربی داخلی و خارجی همخوانی دارد. برای مثال، دستورپور و همکاران (۱۳۹۴) نشان دادند که نابرابری در توزیع امکانات و خدمات میان شهر یاسوج و سایر مناطق استان از عوامل اصلی مهاجرت به این شهر است. همچنین نتایج پژوهش رستگاری‌پور و محمودی (۱۴۰۰) نشان داد که امکانات رفاهی شهری از عوامل افزایش‌دهنده مهاجرت محسوب می‌شود، در حالی که حمایت دولت از کشاورزان و تقویت بخش کشاورزی می‌تواند از تمایل به مهاجرت بکاهد. در همین راستا، Webb & Barrett, Reardon (۲۰۰۱) نیز نشان می‌دهند که کاهش درآمد کشاورزی و محدود بودن فرصت‌های اقتصادی در روستاها از عوامل مهم افزایش مهاجرت به شهرها هستند. همچنین یافته‌های Gray & Mueller (۲۰۱۲) درباره تأثیر خشکسالی و کاهش بهره‌وری کشاورزی بر مهاجرت روستاییان نشان می‌دهد که فشارهای محیطی و اقتصادی نیز می‌توانند نقش مهمی در شکل‌گیری جریان‌های مهاجرتی داشته باشند. به طور کلی، یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که مهاجرت روستاییان به شهر یاسوج نتیجه تعامل پیچیده‌ای از عوامل اقتصادی، اجتماعی و ساختاری است. محرومیت اقتصادی و ضعف زیرساخت‌ها در روستاها در کنار تمرکز امکانات و فرصت‌های اقتصادی در شهر، شرایطی را ایجاد کرده است که در آن مهاجرت به عنوان راهبردی عقلانی برای بقا و ارتقای نسل آینده تلقی می‌شود. همسویی یافته‌های این پژوهش با نظریه‌های کلاسیک مهاجرت و نتایج تحقیقات پیشین داخلی و خارجی نشان می‌دهد که مهاجرت روستاییان پدیده‌ای چندبعدی است که ریشه در نابرابری‌های ساختاری میان شهر و روستا دارد. در مجموع می‌توان گفت تا زمانی که شکاف توسعه‌ای میان مناطق شهری و روستایی تداوم داشته باشد، جریان مهاجرت نیز ادامه خواهد یافت. از این رو، کاهش نابرابری‌های منطقه‌ای، تقویت زیرساخت‌های اقتصادی و خدماتی در روستاها، حمایت از بخش کشاورزی و ایجاد فرصت‌های شغلی پایدار در مناطق روستایی می‌تواند نقش مهمی در کاهش فشارهای مهاجرتی و تحقق توسعه متوازن منطقه‌ای ایفا کند.

پیشنهادهای کاربردی پژوهش

۱. پیشنهادهای اقتصادی-معیشتی (مقابل با «محرومیت اقتصادی روستا» ایجاد صنایع تبدیلی و تکمیلی کشاورزی در روستاها: با توجه به وابستگی معیشت به کشاورزی خام و کم‌بازده، احداث کارخانه‌های کوچک فرآوری محصولات کشاورزی (مانند بسته‌بندی، خشک کردن، تولید لبنیات صنعتی) در مراکز روستایی می‌تواند ارزش افزوده ایجاد کرده و از خام‌فروشی جلوگیری کند. راه‌اندازی بازارچه‌های محلی فروش مستقیم محصولات: برای حذف واسطه‌گران و دلالتی که سود اصلی را می‌برند، ایجاد بازارچه‌های هفتگی یا نمایشگاه‌های فروش مستقیم در شهر یاسوج و شهرهای اطراف با اولویت محصولات ارگانیک و بومی پیشنهاد می‌شود. ارائه تسهیلات کم‌بهره و بیمه محصولات کشاورزی: با توجه به نااطمینانی اقلیمی (خشکسالی)، ارائه بیمه محصولات با پوشش کامل‌تر و اختصاص اعتبارات خرد با کارمزد پایین به کشاورزان برای خرید نهاده‌ها و تجهیزات نوین آبیاری، می‌تواند ریسک معیشتی را کاهش دهد. تنوع‌بخشی به مشاغل غیرکشاورزی در روستا: حمایت از مشاغل خانگی، گردشگری روستایی (بوم‌گردی)، صنایع دستی و تولیدات محلی که بتواند نیروی کار جوان را در خود روستا جذب کند و از انحصار شغلی کشاورزی بکاهد.

۲. پیشنهادهای زیرساختی-خدماتی (مقابل با «ضعف خدمات و زیرساخت‌ها»)

احداث مدارس متوسطه و مراکز آموزشی در روستاهای پرجمعیت: با توجه به ترک تحصیل دانش‌آموزان به دلیل نبود مدرسه، احداث حداقل یک مدرسه متوسطه دوره اول و دوم در روستاهای بزرگ‌تر و همچنین تجهیز آن‌ها به امکانات کمک‌آموزشی (آزمایشگاه، کارگاه) می‌تواند از سرمایه‌گذاری خانواده‌ها بر مهاجرت صرف‌برای تحصیل جلوگیری کند. ارتقای سطح خانه‌های بهداشت و خدمات درمانی سیار: با توجه به فاصله زیاد تا بیمارستان شهری، تجهیز خانه‌های بهداشت به پزشک مقیم، امکانات تشخیصی اولیه و استقرار تیم‌های درمانی سیار در برنامه‌های هفتگی، سطح دسترسی به خدمات سلامت را بهبود می‌بخشد.

به سازی جاده های مواصلاتی و توسعه حمل و نقل عمومی: ایجاد جاده های آسفالتی استاندارد و راه اندازی خطوط اتوبوس یا مینی بوس منظم با کرایه های یارانه ای، حس «طرد فضایی» و فراموش شدگی را در ساکنان روستا کاهش می دهد. توسعه زیرساخت های ارتباطی و اینترنت پرسرعت: با توجه به نقش اینترنت در اقتصاد دیجیتال و آموزش مجازی، ارائه اینترنت فیبر نوری یا 4G پایدار در روستاها می تواند روستا را به چرخه اطلاعات و بازارهای آنلاین متصل کرده و مهاجرت به خاطر عقب ماندگی ارتباطی را کاهش دهد.

۳. پیشنهاد های اجتماعی- فرهنگی (مقابله با «انسداد ساختار اجتماعی روستا»)

توانمند سازی و آموزش مهارت های نوین به جوانان روستایی: برگزاری دوره های مهارت آموزی فنی و حرفه ای متناسب با نیاز بازار (مانند تعمیرات، پرورش قارچ، گلخانه داری، گردشگری) در خود روستاها، تا جوانان بدون نیاز به ترک روستا، به درآمد پایدار برسند و حس «بی آینده گی» کاهش یابد. تغییر نگرش کشاورزان به سمت کشاورزی مدرن و پایدار: برگزاری کارگاه های ترویجی برای آشنایی با روش های نوین آبیاری، کشت های گلخانه ای و محصولات با نیاز آبی کمتر، تا کشاورزی از حالت سنتی و حاشیه ای خارج شده و به یک فعالیت پربازده و جذاب برای نسل جوان تبدیل شود. تقویت سرمایه اجتماعی و مشارکت محلی: تشکیل تعاونی های تولید و توزیع روستایی، شوراهای حل اختلاف محلی و انجمن های فرهنگی- مذهبی برای کاهش وابستگی صرف به شبکه های شهری و افزایش حس تعلق و همبستگی درون روستایی.

۴. پیشنهاد های مدیریتی- نهادی (مقابله با «تمرکز امکانات در شهر»)

تمرکز زدایی از شهر یاسوج و توزیع متوازن خدمات: سیاست گذاری برای انتقال بخشی از خدمات اداری، آموزشی و درمانی به شهرستان ها و مراکز دهستانی بزرگ تر، به گونه ای که روستاها ناچار نباشند برای ساده ترین امور به مرکز استان مراجعه کنند. طراحی برنامه های حمایتی از خانواده های مهاجر در شهر: با توجه به پیامدهای منفی مهاجرت (ناامنی شغلی، بحران هویت)، ایجاد مراکز مشاوره و مددکاری اجتماعی در محلات پرجمعیت مهاجرنشین یاسوج برای کاهش تنش های روانی و کمک به فرآیند سازگاری و ادغام اجتماعی آنان ضروری است.

منابع

- آیثر، ع.، عزمی، پ.، و تربتی پناه، پ. (۱۳۹۹). بررسی انگیزه های مهاجرت ساکنان روستای چغاکبود به شهر کرمانشاه. فصلنامه جمعیت، ۲۷، شماره های ۱۱۱ و ۱۱۲، ۴۹-۶۹.
- آقای هیر، م.، کریم زاده، ح.، و خالقی، ع. (۱۳۹۷). تحلیل عوامل مؤثر در تصمیم به مهاجرت روستاییان در قلمرو جغرافیایی رفتاری (مطالعه موردی: دهستان سینا، شهرستان ورزقان). پژوهش های روستایی، ۱(۹)، ۴۵-۵۷.
- اعتضاد، س. خ.، دانشور کاخکی، م.، و [حسین، نام خانوادگی نامشخص]. (۱۴۰۰). اعتبارات مالی و نقش آن در مهاجرت روستایی: مطالعه موردی استان خراسان رضوی. روستا و توسعه، ۲۴(۹۴)، ۱۲۱-۱۵۶.
- افشاری، ع.، معینی، س. ر.، و انصاری، [نام نامشخص]. (۱۳۹۹). بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر گرایش جوانان تهرانی به مهاجرت خارج از کشور. [اطلاعات نشریه و صفحات ارائه نشده است].
- الهیاری، م.، توسلی، ا.، و تقوی، م. ر. (۱۳۹۹). بررسی وضعیت کشاورزی و نقش آن در مهاجرت روستایی با استفاده از روش های آماری ناپارامتری (مطالعه موردی: روستاییان شهرستان چاراویماق). راهبرد توسعه روستایی، ۶، ۴۷۵-۴۸۷.
- آقای زاده، ا.، و افراخته، ح. (۱۳۹۰). جستاری در تحولات عوامل مهاجرت روستایی در ایران (مطالعه موردی: شهرستان بندرانزلی). پژوهشنامه جغرافیایی، ۱(۱)، ۹۵-۱۲۰.
- شیخ بیگلر، ر.، و سلطانی، ر. (۱۳۹۹). رضایتمندی مهاجران روستا شهری از زندگی در کلان شهرها (مطالعه موردی: شهر اصفهان). (رفاه اجتماعی، ۲۰(۷۷)، ۲۶۳-۳۰۰.
- حسینی، [نام نامشخص]، قربانی، ر. ص.، قاسمی، ع.، و رستمی زاده، و. (۱۳۹۷). تحولات روند و الگوهای مهاجرت داخلی در ایران. برنامه ریزی منطقه ای، ۳۱(۸)، ۱-۱۸.

- بارانی، ن.، منهای، م.، رمضان‌پور، ح.، و احمدپور برازجانی، م. (۱۳۹۴). بررسی تأثیرات اعتبارات اعطایی بانک کشاورزی ایران بر وضعیت اقتصادی کشاورزان شهرستان هیرمند. *مجله بین‌المللی مدیریت و توسعه کشاورزی*، ۱۵(۱)، ۷۳-۸۰.
- فتوح‌آبادی، ل.، و زمانی، غ. ح. (۱۳۹۷). عوامل مؤثر بر تمایل کشاورزان منطقه رزقان به مهاجرت در شرایط خشک‌سالی. *علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران*، ۱۴(۲)، ۲۳۵-۲۴۷.
- موحدی، ر.، و سامیار، م. (۱۳۹۷). بررسی عوامل مؤثر بر مهاجرت روستاییان در شهرستان سردشت. *مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی (چشم‌انداز جغرافیایی)*، ۱۳(۱)، ۱۶۳-۱۷۷.
- غفاری‌مقدم، ز.، و صبوچی، م. (۱۳۸۶). *(بررسی عوامل مؤثر بر مهاجرت از روستا به شهر [پایان‌نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی].* دانشکده جغرافیا، دانشگاه زابل.
- حسین‌زاده، ع.، معمری، م.، قربانی، ا.، و مفیدی چلان، م. (۱۳۹۸). عوامل اقتصادی و اجتماعی اثرگذار بر مهاجرت روستاییان: مطالعه موردی سامان‌های عرفی روستایی حوزه انارچای، مشکین‌شهر. *اقتصاد فضا و توسعه روستایی*، ۴(۸)، ۲۴۳-۲۵۹.
- تودارو، م. (۱۳۷۷). *(توسعه اقتصادی در جهان سوم)* (ترجمه غ. فرجادی). تهران: انتشارات سازمان مدیریت.
- فروتن، ی. (۱۳۹۶). تبیین جمعیت‌شناختی و اجتماعی تمایلات مهاجرت به خارج از کشور. *مطالعات جمعیتی*، ۲(۳)، ۱۸۹-۲۱۶.
- مهدی‌پور، ا.، مهدی‌پور، آ.، و قاسمی اردهایی، ع. (۱۳۹۸). بررسی قصد مهاجرت از روستا و عوامل مؤثر بر آن (مطالعه موردی: روستاهای بخش کلات، شهرستان آبدانان، استان ایلام). *(توسعه محلی (روستا - شهری))*، ۲(۲۱)، ۴۳۷-۴۵۸.
- محمدی، ی.، سنایی‌مقدم، ب.، و سنایی‌مقدم، س. (۱۳۹۵). تحلیل اثرات روابط شهر و روستا در مهاجرت‌های روستا - شهری (مطالعه موردی: دهستان پشته زیلابی، شهرستان دهدشت). *(برنامه‌ریزی منطقه‌ای)*، ۲۷(۷)، ۱۰۳-۱۱۶.
- پاپلی یزدی، م. ح.، و رجبی سانجردی، ح. (۱۳۸۲). *(نظریه‌های شهر و پیرامون)* (چاپ اول). تهران: سمت.
- تودارو، م. (۱۳۶۷). *(مهاجرت داخلی در کشورهای درحال توسعه)* (ترجمه م. سرمدی و پ. رئیسی‌فرد). تهران: مؤسسه کار و تأمین اجتماعی.
- زنجانی، ح. (۱۳۸۰). *(مهاجرت)*. تهران: سمت.
- جوادی، م.، حیدری، آ.، و جهان‌بین، ن. (۱۴۰۰). تحلیل کیفی روند، آهنگ و عوامل محرک و مرتبط با مهاجرت به سکونتگاه‌های غیررسمی (مطالعه موردی: مهاجرت به شهر مادوان، یاسوج). *[اطلاعات محل انتشار ارائه نشده است]*.
- رفیع‌پور، ف. (۱۳۹۳). *(کندوکاوها و پنداشته‌ها: مقدمه‌ای بر روش‌های شناخت جامعه و تحقیقات اجتماعی)*. شرکت سهامی انتشار.
- نیکبخت، ع.، و پرویزی، س. (۱۳۸۳). سلامت دختران نوجوان و پارادوکس آزادی. *پژوهش زنان*، ۲(۲).
- استراوس، ا.، و کوربین، ج. (۱۳۸۵). *(اصول روش تحقیق کیفی: نظریه مبنایی، رویه‌ها و شیوه‌ها)* (ترجمه ب. محمدی). تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- حسامیان، ف. (۱۳۸۵). *(شهرنشینی در ایران)* (چاپ پنجم). تهران: آگاه.
- فراسنخواه، م. (۱۳۹۸). *(روش تحقیق در علوم اجتماعی با تأکید بر نظریه پایه (گرنند تئوری))*. تهران: آگاه.
- میرفردی، ا.، حیدری، آ.، و امینی‌خو، م. (۱۳۹۹). سنجش میزان تحرک اجتماعی مهاجران روستا - شهری و ارتباط آن با سرمایه اجتماعی (مطالعه موردی: مهاجران شهرهای یاسوج و مادوان). ۱۰(۳۷). *[نام نشریه و صفحات ارائه نشده است]*.
- دستورپور، م.، بسطامی، ا.، امیدی‌پور، ک.، و بسطامی، ح. (۱۳۹۴). بررسی علل و پیامدهای مهاجرت به شهر یاسوج. ارائه‌شده در دومین کنفرانس بین‌المللی پژوهش در علوم و فناوری.
- ملکی، س.، و باقرپور نجف‌آباد، ف. (۱۳۹۴). بررسی عوامل مهاجرت جوانان روستایی به شهر یاسوج. *شناسه مقاله* NlconFol-312 : ارائه‌شده در اولین همایش علمی - پژوهشی افق‌های نوین در علوم جغرافیا، برنامه‌ریزی، معماری و شهرسازی ایران.
- مرکز آمار ایران. (۱۳۹۵). *(گزارش سالانه آمار ۱۳۹۵)*. تهران: مرکز آمار ایران. قابل دسترس در <https://www.amar.org.ir>

References

- Aizhi, A., Azami, P., & Torbatipana, P. (2020). Investigating the migration motivations of residents of Chogha Kabud village to Kermanshah city. *Population Quarterly*, 27, Spring and Summer 2020, Nos. 111–112, 49–69. [In Persian]
- Aghayari Hir, M., Karimzadeh, H., & Khaleghi, A. (2018). Analyzing the factors influencing rural residents' migration decisions within the behavioral geographical domain: A case study of Sina Rural District, Varzaqan County. *Journal of Rural Research*, 9(1), 45–57. [In Persian]
- Etezad, S. K., Daneshvar Kakhki, M., & [Hosseini, H.]. (2021). Financial credits and their role in rural migration: A case study of Razavi Khorasan Province. *Village and Development*, 24(94), 121–156. [In Persian]
- Afshari, A., Moeini, S. R., & Ansari, A. (2020). Investigating the impact of social capital on Tehranian youths' tendency to migrate abroad. [In Persian]
- Elahyari, M., Tavassoli, A., & Taghavi, M. R. (2020). Investigating the state of agriculture and its role in rural migration using nonparametric statistical methods: A case study of rural residents in Charuymaq County. *Development Strategy and Rural Development*, 6, 475–487. [In Persian]
- Aghaeizadeh, E., & Afrokhteh, H. (2011). An inquiry into changes in the factors affecting rural migration in Iran: A case study of Bandar Anzali County. *Geographical Research Quarterly*, (1), 95–120. [In Persian]
- Sheikh Beigloo, R., & Soltani, R. (2020). Rural-to-urban migrants' satisfaction with life in metropolitan areas: A case study of Isfahan. *Social Welfare*, 20(77), 263–300. [In Persian]
- Hosseini, G., Ghorbani, R., Sadegh, A., Ghasemi, A., & Rostamizadeh, V. (2018). Changes in internal migration trends and patterns in the provinces of Iran. *Regional Planning*, 8(31), 1–18. [In Persian]
- Barani, N., Menhaj, M., Ramezanpour, H., & Ahmadpour Borazjani, M. (2015). Investigating the effects of credits granted by the Agricultural Bank of Iran on the economic status of farmers in Hirmand County. *International Journal of Agricultural Management and Development*, 5(1), 73–80. [In Persian]
- Fotouhabadi, L., & Zamani, G. H. (2018). Factors affecting farmers' willingness to migrate in the Rezqan region under drought conditions. *Iranian Journal of Agricultural Extension and Education Sciences*, 14(2), 235–247. [In Persian]
- Movahedi, R., & Samyar, M. (2018). Investigating the factors affecting rural migration in Sardasht County. *Journal of Human Settlements Planning Studies (Geographical Perspective)*, 13(1), 163–177. [In Persian]
- Ghaffari Moghadam, Z., & Sabouhi, M. (2007). *Investigating the factors affecting migration from rural to urban areas* [Master's thesis in Rural Geography and Planning]. Faculty of Geography, University of Zabol. [In Persian]
- Hossein-Zadeh, A., Maamari, M., Ghorbani, A., & Mofidi Chelan, M. (2019). Economic and social factors influencing rural migration: A case study of customary rural territories in the Anar Chay basin, Meshginshahr. *Space Economy and Rural Development*, 8(4), 243–259. [In Persian]
- Todaro, M. (1998). *Economic Development in the Third World* (G. Farjadi, Trans.). Tehran: Institute for Management and Planning Studies Publications. [In Persian]
- Foroutan, Y. (2017). A demographic and sociological explanation of intentions to migrate abroad. *Population Studies*, 3(2), 189–216. [In Persian]
- Mehdipour, A., Mehdipour, A., & Ghasemi Ardahaei, A. (2019). Investigating the intention to migrate from rural areas and its influencing factors: A case study of villages in Kalat District, Abdanan County, Ilam Province. *Local Development (Rural–Urban)*, 21(2), 437–458. [In Persian]

- Mohammadi, Y., Sanaei Moghadam, B., & Sanaei Moghadam, S. (2016). Analyzing the effects of urban–rural relations on rural-to-urban migration: A case study of Posht-e Zilayi Rural District, Dehdasht County. *Regional Planning*, 7(27), 103–116. [In Persian]
- Papoli Yazdi, M. H., & Rajabi Sanajerdi, H. (2003). *Theories of the City and Its Periphery* (1st ed.). Tehran: SAMT Publications. [In Persian]
- Todaro, M. (1988). *Internal Migration in Developing Countries* (M. Sarmadi & P. Raeisipour, Trans.). Tehran: Institute of Labour and Social Security. [In Persian]
- Zanjani, H. (2001). *Migration*. Tehran: SAMT Publications. [In Persian]
- Javadi, M., Heydari, A., & Jahanbin, N. (2021). A qualitative analysis of the trends, pace, and driving and associated factors of migration to informal settlements: The case of migration to Madavan city, Yasuj. [In Persian]
- Rafiepour, F. (2014). *Explorations and Assumptions: An Introduction to Methods of Understanding Society and Social Research*. Sherkat-e Enteshar. [In Persian]
- Nikbakht, A., & Parvizi, S. (2004). Adolescent girls' health and the paradox of freedom. *Women's Research*, 2(2). [In Persian]
- Strauss, A., & Corbin, J. (2006). *Basics of Qualitative Research: Grounded Theory Procedures and Techniques* (B. Mohammadi, Trans.). Tehran: Institute for Humanities and Cultural Studies Publications. [In Persian]
- Hossamian, F. (2006). *Urbanization in Iran* (5th ed.). Tehran: Agah Publications. [In Persian]
- Farasatkah, M. (2019). *Research Methods in the Social Sciences, with an Emphasis on Grounded Theory*. Tehran: Agah Publications. Statistical data obtained from the Statistical Center of Iran, 2016. [In Persian]
- Mirfardi, A., Heydari, A., & Amini Khu, M. (2020). Assessing the level of social mobility among rural-to-urban migrants and its relationship with social capital: A case study of migrants in Yasuj and Madavan. 10(37). [In Persian]
- Dasturipour, M., Bastami, O., Omidipour, K., & Bastami, H. (2015). Investigating the causes and consequences of migration to Yasuj city. Paper presented at the Second International Conference on Research in Science and Technology. [In Persian]
- Maleki, S., & Bagherpour Najafabad, F. (2015). Investigating the factors influencing the migration of rural youth to Yasuj city. Paper presented at the First National Scientific–Research Conference on New Horizons in Geography, Architecture, Urban Planning, and Design in Iran. Article ID: NlcoNfol-312. [In Persian]
- Statistical Center of Iran. (2016). *Annual Statistical Report 2016*. Tehran: Statistical Center of Iran. Available at: <https://www.amar.org.ir>. [In Persian]
- Zhao, Y. (2003). The role of migrant networks in labor migration: The case of China. *Contemporary Economic Policy*, 21(4), 500–511.
- Gray, C., & Mueller, V. (2012). Drought and population mobility in rural Bangladesh. *World Development*, 40(3), 600–611.
- de Brauw, A., Mueller, V., & Lee, H. L. (2014). The role of rural–urban migration in the structural transformation of China. *Journal of Development Economics*, 108, 33–45.
- Barrett, C. B., Reardon, T., & Webb, P. (2001). Nonfarm income diversification and household livelihood strategies in rural Africa. *Food Policy*, 26(4), 315–331.
- Chen, J., & Fan, C. C. (2016). Internal migration and urbanization in China. *Population, Space and Place*, 22(7), 655–671.
- Lucas, R. E. B. (2015). Internal migration in developing economies: An overview. *World Bank Economic Review*.